

הקונגרס היהודי באונגאריה בשנת תרכ"ט

דשימה של מקורות

מאת

נתנאל קצבורג

הקונגרס היהודי באונגאריה בשנת תרכ"ט (1868 - 1869) מסמן את שיאה של מלחמת הדיעות בתוך יהדות אונגאריה במאה התשע-עשרה. בפולמוס שקדם לקונגרס, בקונגרס וסביבו ובמאבק הפוליטי שאחריו, בא לביטוי ציבורי הקרע העמוק שבין שני המחנות, קרע שגרם לפילוג אירגוני בקהילות והטביע חותמו על החיים הפנימיים של היהודים בארץ זו בדורות האחרונים.

א

השתלשלות הדברים מסביב לקונגרס מקפת תקופה של כארבע שנים, מעת שהועלתה ההצעה לכינוסו של הקונגרס בשנת 1867 עד אישור תקנות האירגון הנפרד של הקהילות החרדיות בשנת 1871. פרק-זמן זה ניתן לחלקו לשלוש תקופות-משנה: א. המאבק הציבורי שקדם לקונגרס; ב. הקונגרס; ג. מלחמת החרדים בתקנות שנתקנו בו ובעד זכות ההתארגנות הנפרדת.

באפריל 1867 הגישה הנהלת הקהילה בפשט תזכיר אל הממשלה בדבר הצורך להסדיר את ענייני האירגון והחינוך בקהילות, לקבוע להן סדרים מינהליים מתוקנים ולהקים רשות ארצית מרכזית לכלל הציבור היהודי במדינה. יזמה זו, שיצאה מצד חוגים ואישים שנטו לתיקונים בסדר-התפילה, בענייני חינוך ובחיי העדה היהודית, עוררה דאגה אצל החרדים. השאיפות לאירגון אחיד וכולל של הקהילות, שיהיה נתון למרותה של רשות מרכזית, שמטבע הדברים המתקנים (שנקראו באונגאריה ניאולוגים - ולהלן נשתמש במונח זה) יהיו בו מראשי המדברים, המריצו את החרדים לנקוט יזמה נגדית והפעולה הראשונה בכיוון זה מבחינה ציבורית היתה ייסוד חברת "שומרי הדת" בקיץ 1867. תברה זו היתה נושאת המלחמה הציבורית והפוליטית של החרדים בתקופת הפולמוס.

ב-19 בפברואר 1867 כונסה על-ידי מיניסטר הדת וההשכלה יוסף אטוש-אסיפת הנכבדים להכנת הקונגרס. 36 נכבדים* זומנו לאסיפה זו (מהם רק שבעה חרדים), כולם עסקנים; רבנים לא הוזמנו להתייעצות זו כדי למנוע מלכתחילה העלאת עניינים בעלי אופי דתי. חילוקי הדעות בין שני המחנות נתגלו באסיפה זו בכל חריפותם. בעוד שהרוב שאף לאירגון צנטראליסטי דרש המיעוט החרדי להבטיח אבטונומיה רחבה לקהילות. הרוב ערך וקיבל תקנון בחירות לקונגרס, שבו נקבע בין השאר, כי אין רבנים רשאים להיבחר. אף זה עורר מורת-רוח רבה אצל החרדים.

לאחר אסיפת הנכבדים, משנתבררו מגמותיו של הרוב הניאולוגי, הלך הפול-מוס והחריף והיה נטוש במרירות רבה במרבית הקהילות. שני המחנות ניהלו מלחמה ציבורית ופובליציסטית נמרצת, שעוררה הדים נרחבים גם בארצות חוץ, בייחוד בגרמניה ובאוסטריה.

הבחירות לקונגרס נערכו ב-18 בנובמבר 1868 לפי התקנות שנתקבלו באסיפת הנכבדים, שבהן הוכנסו תיקונים מסוימים על-ידי הממשלה (החשובה שבהן, שהותר לרבנים להיבחר כצירים לקונגרס). מבין 220 צירי הקונגרס נבחרו 126 ניאולוגים ו-94 חרדים. ימים מעטים לפני הקונגרס נתכנסה בבודפשט אסיפה גדולה של רבנים חרדים, שבה גובשה עמדת הציבור החרדי. כאן באו לביטוי הבדלי הגישה שבין חוגי רבנים שונים - המתונים מסיעתו של הרב עזריאל היל-דסהיימר מכאן ורבני החסידים מכאן.

הקונגרס נפתח ב-10 בדצמבר על-ידי אטוש. הדיונים עמדו בסימן המחלוקת החרדית שבין הסיעות והדברים הגיעו לקרע משסירב הרוב להיענות לתביעת החרדים, שלא ידון הקונגרס בשום תקנה שבה לא יונח העיקרון בדבר תקפן המחייב של תורה שבכתב ותורה שבעל פה כפי שנפסקו בשולחן ערוך. 48 צירים מן הסיעה החרדית עזבו את הקונגרס בהודיעם, כי לא יקחו יותר חלק בדיוניו. שאר הצירים החרדים, בהנהגת ר' ע' הילדסהיימר, המשיכו להשתתף בעבודת הקונגרס, שנעל ב-23 בפברואר 1869, לאחר שנתקבלו תקנות בענייני אירגון הקהילות והחינוך היהודי.

עם פרישתם מן הקונגרס פתחו החרדים במלחמה תקיפה נגד תקנותיו. בייחוד היתה תקיפה ההתנגדות לאותה תקנה שקבעה, כי לא תתקיים אלא קהילה אחת בכל מקום, מה שעשוי היה למנוע התארגנות נפרדת של החרדים במקומות שבהן היו ניאולוגים את הרוב.

המלך אישר את תקנות הקונגרס, אולם ביצוען למעשה נדחה מחמת התנגדות החרדים, שפנו אל בית-הנבחרים בבקשה לשחרר אותם ממרות התקנות הנוגדות את מצפונם הדתי. בהחלטתו מיום 18 במארס 1870 הורה בית-הנבחרים למיניסטר להימנע מכל אמצעי-כפייה בהפעלת תקנות הקונגרס, כיון שביצוען בכוח השלטון נוגד את העיקרון של חופש הדת.

ב-9 באוגוסט 1870 נערכה בבודפשט אסיפה מכוונת של אירגון הקהילות החרדי, בהשתתפות נציגי 130 קהילות ובה נתקבלו תקנות לאירגון האבטונומי של קהילות החרדים. תקנות אלו אושרו על ידי הממשלה ובכך היה הפירוד לעובדה, מוכרת ומקיימת על-ידי השלטון.

ב

מונוגראפיה על הקונגרס לא נכתבה עוד, אולם השתלשלות הדברים גידונה בהרחבה בחיבורים על תולדות היהודים באונגאריה*. אך אין הדברים מניחים את הדעת.

* עיין בייחוד חיבורי יקותיאל יהודה גרינוואלד: קורות התורה והאמונה בהונגאריה, בודאפעשט תרפ"א; לפלגות ישראל באונגריא, דענוא (רומניה), תרפ"ט; טויגנט יאר אידיש לעבן אין אונגארן, ניו יורק תש"ה; לתולדות הריפורמציהן הדתית בגרמניה ובאונגריא, ניו-יורק תש"ה. וכן: Joseph Bergel

את פרשת הקונגרס מתוך ראייה היסטורית עצמאית, מתוך בדיקת כל המקורות ובחינת כל הזרמים והגונים והכרת הגורמים השונים שפעלו בפרשה זו בציבור היהודי ומחוצה לו.

צימצום הראייה מצד ההיסטוריונים היהודים באונגאריה (אלה שבארצות אחרות שאבו מהם) בולט בייחוד בכך, שהעמידו את הדברים אך ורק על חילוקי הדעות היסודיים שבין שתי הסיעות, תוך התעלמות מגוני הדעות המגוונות שבתוך המחנות היריבים.

בתוך המחנה החרדי התבלט בעמדתו העצמאית ר'ע הילדסהיימר. הבדלי גישה היו קיימים גם בין הרבנים מן האסכולה של פרשבורג עם בעל כתב סופר בראש ובין רבני החסידים והגחונים להשפעתם (הבדלי גישה אלה כבר היו ניכרים ביחס אל פסק בית דין הידוע ממיחהלובניץ מראשית תרכ"ו; ולא כל הרבנים היתה דעתם נוחה מן העמדה הקיצונית שבאה בה לידי ביטוי, בייחוד במה שנוגע לדרשה בגרמנית, שהיתה מקובלת בכמה וכמה קהילות של יראים ושלמים); אף חברת "שומרי הדת" - דומה כי לא הכל היו תמימים עמה. עמדתו של הרב אברהם שאן קודם שחזר בו (עיין מס' 95) יש בה כדי לעורר שאלה הטעונה הבהרה, באיזו מידה נתקבלה על דעת הציבור החרדי דרכה הציבורית וטכסיסיה הפוליטיים של חברה זו. עצם התארגנותם של החרדים ופעולתם הציבורית הרחבה והמסועפת יש בה ענין (עיין מס' 26, עמדת עורך ה-Jewish Chronicle).

אף בתוך המחנה הניאולוגי העמדה לא היתה אחידה. ליאופולד לעף, הארי שבחבורת הרבנים המחדשים, נקט עמדה אופוזיציונית כלפי תנועת הקונגרס. רב אחר, אף הוא מחשובי הרבנים, הרב מארכוס הירש מאלט-אופן, נקט עמדה מתונה וגיסה לבקש דרכי פשרה. דומה, כי במחנה הניאולוגי דחקו העסקנים, בעלי יבתיים עשירים רודפי שררה, את רגלי הרבנים, ואף כאן טעוניהם הדברים בדיקה יסודית.

אף זאת: לא נתבררה השפעת חוגים ואישים יהודים בארצות חוץ על הפול-מוס שבאונגאריה (מאלפת מבחינה זו, למשל, איגרתו של אדולף ילינק - עיין מס' 200). הדיון הפובליציסטי הער מסביב לקונגרס בארצות שונות, כפי שנראה הדבר מן הרשימה שלפנינו, מראה לדעת, כי הדברים חרגו מגדר עניין פנימי של יהודי אונגאריה ואין לראותם מבחינה זו בלבד. היתה לו לפולמוס זה משמעות כלל-ישראלית רחבה, כחלק ממלחמת הדעות בישראל במאה התשע-עשרה.

הסרון אחר בכל מה שנכתב על הקונגרס עד עתה היא ההתעלמות הגמורה מבירור הגורמים והמניעים שפעלו אצל השלטונות בשלבים השונים של המערכה הציבורית. אין להבין את התפקיד שמלאו בפרשה זו הממשלה, בית-הגבחרים והמלך בלא להכיר את מכלול הבעיות של יחסי הכנסיה והמדינה באונגאריה, היחסים שבין העדות לבין עצמן ושאיפתה של המדינה המתארגנת מחדש אחר התסכם עם אוסטריה (ה"פרשה" משנת 1867) להסדיר בעיות אלו. בעוד שעל הצד הפנימי של הפולמוס יש בידינו חומר מרובה, הרי כאן החומר מועט ביותר ורובו מכלי-שני. על כן יש להצטער שההיסטוריונים מן הדור הקודם לא נוקקו לצד זה של הבעייה, שכן להם היו מצויים המקורות הארכיוניים הממשלתיים שאינם מצויים לחוקרים כיום.

אלה שדנו בפרשה זו דנו בה מנקודת-מבט צרה וחד-צדדית, חרדית או ניאולוגית, שחותם הפולמוס האקטואלי טבוע בה. לא נעשה עוד נסיון לראות

AZ ISRAELITA EGYETEMES GYÜLÉS

I. ÜLÉSE.

1868. deczember 14-ikén.

Tárgyal: Eötvös József báró, vallás- és közoktatásügyi miniszter megnyitja az ülést. A megküldött levelek beadának. Az 5 osztály kiorszoltatik.

Az ülés kezdődik d. e. 10 órakor.

(Eötvös József báró zajos éljenzés közt a terembe lép s az elnöki széket elfoglalja.)

Eötvös József báró, vallás- és közoktatásügyi miniszter: Tisztelt egyetemes közgyűlés! Mídon ő felségének legmagasabb elhatározása folytán a kormány által e hó 10-ikére egybehívott izraelita hitfelekezeti egyetemes közgyűlést megnyitom, egy-szersmind szívesen közszüntöm az összejött képviselő urakat, s örömmel üdvözölöm ez egész tanácskozási testületet, melyben most legelőször gyűltek egybe Magyarország izraelita vallású polgárainak választott képviselői, hogy mint önálló és szabad vallásos társulat, egyházi és iskolai ügyeiket önmaguk szervezzék és rendezzék. (Élénk éljenzés.)

Önöknek, uraim, jutott azon szép feladat, már e legelső alkalommal bebizonyítani, hogy az ország izraelita polgárai saját ügyeiket helyesen és egy-szersmind az ország állami s társadalmi viszonyai-nak megfelelőleg rendezni ép úgy képesek, mint a hazában létező bármily más egyházak és vallásos társulatok.

Az 1867. XVII-dik törvényczikk az izraelita lakosokat az ország keresztény lakosaival egyen-jogu polgárokká tette a polgári és politikai jogok gyakorlatában; e congressus feladata eszközölni, hogy a hazában létező izraelita hitfelekezet, mint vallásos társulat is, épen oly szabad, önálló és auto-nom testületet képezzen, mint a keresztény autonom egyházak. (Élénk helyeslés.)

E magasztos czél kétségén kívül csak nagy akadályok fektettségével érhető el, melyeket a kezdet nehézségei, a jelenlegi állapot rendezetlensége, és a minden új rendezkedés iránt keletkezni szokott elő-ítéletek és félelmek még növelnek. De bizalommal várom, hogy önök szakismerete és eszélyessége fel-találják a megoldásnak legalkalmasabb módoza-tait; és teljesen hiszem, hogy az akadályokat le fogja győzni ügyszeretettük, kitartásuk, tapintatos-ságuk és azon szívósság, melylyel izrael fiai hagyom-ányos létüklöz ragaszkodnak. (Élénk tetszés.) Mert lehetnek önök között eltérő nézetek a zsidó testületek külső szervezetére nézve; lehet, hogy vannak, kik a vallásos szertartásokról eltérően, talán épen ellentétesen gondolkoznak, de nem hiszem, hogy legyen valaki e gyűllekezetben, ki mindnyá-jukkal egyenlő hűvvel ne ohajtaná az izraelita hitfe-lekezetnek fenmaradását (s biztosítását, ki ne ohaj-taná, hogy az izraeliták ne csak mint egyének, han-em összesített erővel mozdithassák elő a közös haza érdekeit. (Zajos tetszenyilatkozatok. Lelkesült felkiáltások: Éljen a haza!) Ez pedig úgy eszkü-zülhető legbiztosabban, ha az izraelita polgárok összesége jelen szétszórtságából rendezett vallásos testületté szervezi magát; s öröit egyesíti. (Élénk helyeslés.)

Mintán pedig önkormányzatot az állama bár-mely vallástársulatnak csak azon feltétel alatt en-gedhet:

ha biztosítást nyer az iránt, hogy az illető vallásos társulat önmagát kormányozni s kebelében a kellő rendet fentartani képes, és hogy a kormány

Gschichte der ungarischen Juden, Kaposvár 1879; Venetianer Lajos, A zsidóság szervezete az Europai államokban, Budapest 1901; Grossmann Zsigmond, A magyar zsidók a XIX. század (איגרות) közepeán (1849-1870), Budapest (הלן; וונציאנר, איגרות) közepeán (1849-1870), Budapest (הלן; גרוסמאן). Venetianer Lajos, A magyarzsidóság története, Budapest 1922 (חולדות היהודים באונג-אריה). בספר השנה של החברה היהודית-האונגאריית לספרות (IMIT Ekvönyv) לשנת 1935 נמפרסם הקאטאלוג של התערוכה הארצית על הקונגרס, שנערך בה בשנה במזוואון היהודי בבודפשט (הלן; קאטאלוג).

פרק ראשון: לפני הקונגרס

א. תזכיר קהילת פשט והפולמוס סביבו

[1] בנימין זאב מייזל: קול קורא אל... החכמים והנבונים... שומרי משמרת בית ישראל ופקודתו, יושבי על מדין בקהלות מדינתנו, מדינת אוגאון המגיד, שנה יא, 1867, ע' 204.

הובא ב"מכתבים מפעסט-אפען" מאת מאיר רייז, כתב השבועון בבודפשט. הרב מייזל, רב בפשט (1859-1867), מתפלמס עם "פסק בית דין" של מיהאלוביץ ושואף להשכין שלום בין המחנות היריבים. "נקרא מקרא ונתאסף באסיפה... למען נשים קץ להפרעות והמבוכות אשר פרצו בעמנו". והשווה עוד כתבה של רייז, לאחר פטירת מייזל, שם. עמ' 394-395, וכן: Stimmen aus der Hochstrasse in Pest, BCh 1867, 309-310, וכן מס' 6 להלן, עמ' 226.

[2] Die neue Aera in Ungarn

N, 1867, 85-86, 97-99, 109-111, 121-122

המשך המאמר בעמ' 109-111 נושא כותרת-משנה: Religiöse und politische Parteien.

[3] Ein Capitel über Rabbinerschulen

N, 1863, 134-136.

המשך למס' 2.

[4] תזכיר קהילת פשט מאפריל 1867

W.S. Pest., N, 1867, 185

כתבה מ' 16 באפריל 1867, על תזכיר העומד להימסר למיניסטרוין לדת ולהשכלה בדבר כינוס קונגרס יהודי. ועין עוד מס' 304 להלן.

[5] פעסט

המגיד, שנה יא, 1867, 314.

כתבה על התזכיר ותגובת החרדים.

[6] In der Osthälfte (Als Fortsetzung der Artikel "Die neue Aera in Ungarn")

N, 1867, 225-228, 237-238, 248-251, 261-263, 275-276, 285-286, 298-301

בעמ' 225-228 מובא נוסח התזכיר.

[7] Die Pester Eingabe beim Kultusminister

BCh, 1867, 292-301, 325-335, 366-367, 404-406

I. Wortlaut der Eingabe; II. Zirkularschreiben des Vorstandes der Pester Gemeinde an die Landgemeinden Ungarns; III. Thatsächliche Berichtigung;

נראה אפוא כי יש מקום לבירור ולסיכום מחודש של עניין הקונגרס ומסיבותיו ההיסטוריות.

כהתחלה לסיכום זה באה רשימה זו, שבה נעשה ניסיון לכנס את המקורות לתול-דות הקונגרס לסוגיהם: תעודות, תקנות, דרשות, איגרות, פובליציסטיקה ומקורות אחרים.

החומר מקיף את השנים 1867 - 1871. הפריטים נרשמו עד כמה שאפשר לפי סדר כרונולוגי וענייני, תוך הבלטת השלבים השונים בהשתלשלות הדברים. לא נרשמו אלא מקורות בני-הזמן, אך בהערות לפריטים צויינה גם ספרות לפי הצורך. סדר הרישום לגבי מאמרים ידיעות מן העיתונות: שם המאמר ומחברו, שם העיתון והשנה ומספרי העמודים. במקרים שבהם גליון העיתון לא היה לפניי ורשמתי על-פי תוכן העניינים, בא מספר הגליון. לגבי ידיעות במדורי הכרוניקה של העיתונות היהודית צויין גם מקור הידיעה: אם היא באה מאת כתבו המיוחד של העיתון; העדר ציון כזה מראה, על הרוב, כי הידיעה הועתקה מעיתון אחר, נוהג שהיה רווח בעיתונות היהודית של הזמן.

רובם הגדול של המקורות שנרשמו כאן היו לפניי ואלה שלא היו לפניי ציינתי מקורם במקומם.

קיצורים

AZdJ	Allgemeine Zeitung des Judenthums
BCh	Ben Chananja (Szegedin)
I	Israelit (Mainz)
MZsSz	Magyar Zsidó Szemle (Budapest)
N	Neuzeit (Wien)

376-375 מובאת איגרת של קהילת פרשבורג אל קהילת פשט ובה התנגדות לדעות המובעות בתוכיר מהודש אפריל. המאמר האחרון בסדרה התום: Ein aufrichtiger jüdischer Patriot.

I. I. Rosenmeyer, Aus Ungarn (Privatmitt.) [14]
AZdJ, 1867, 497-498

על פעולה מצד החרדים נגד תוכיר פשט והקונגרס המוצע.

Ungarn [15]

N, 1867, 363 (Original Korrespondenz)

ידיעה בדבר וועידת רבנים חרדים נגד תוכיר פשט. ועיין עוד הערת-המערכת בשולי הידיעה.

משא אונגארן [16]

עברי אנכי, שנה ד, תרכ"ח, 115-117; 123-125.

המאמר השני התום: אבן צבי מקורימא.

14 [1] תשובה נוכחת על המכתב זכרון מעשרים ומאה קהלות מחזיקי דת הישנה

בענין אסיפה הכוללת הנועדת ממנהלי עדת ישרון עדת פעסט, פשט 1867

26 עמ'. עברית, אונגארית, גרמנית.

נגד תוכיר החרדים. עיין מס' 278, נספח מס' 66.

IV. Zur Orientirung; V. Eine Stimme aus dem nördlichen Ungarn [Miskole]; VI. Die Aufgabe der zu berufenden Repräsentantenversammlung; VII. Die Vergangenheit u. Gegenwart des Rabbinerthums; VIII. Noch eine Stimme aus dem nördlichen Ungarn [Nagy Mihály]; IX. Neuere Kundgebungen im nördlichen Ungarn [Sátorajaujhely]; X. Schreiben des Arader Gemeindevorstandes; XI. Antilogie der orthodoxen Partei; XII. Schreiben eines jüdischen Kultusgemeinde Vorstandes im nördlichen Ungarn an den Vorstand in S.A. Ujhely.

Auf dem Flachlande Ungarns [8]

N, 1867, 238-239, 251, 263-264

בעמ' 238-239 מובא מאמר של [Löwy Ferenc] L-Y שנתפרסם בעיתון Oedenburg-Kanischer Boten בעניין המצב הפנימי ביהדות אונגאריה ותוכיר קהילת פשט; בעמ' 251: איגרת קהילת Leutschau על התוכיר.

Aus Ungarn (Privatmittheilung) [9]

AZdJ, 1867, 1439-440 על התוכיר.

I. Hildesheimer, Denkschrift über das Memorandum der pester israelitischen Religionsgemeinde, Frankfurt a.M. 1867 [10]

עיין מס' 12, טור 553 (כתבים מקובצים, עמ' 516).

באיגרתו מיום 4 ביולי 1867 כותב רפאל קירכהיים אל ליאופולד לעף:

Ich habe ihnen gestern ein Memorandum gesendet, das Hildesheimer hier Frankfurt a.M. drucken liess und unter Band an alle kleineren und grösseren Blätter Ungarns senden lässt. Ich habe Ihnen diese Broschüre, ohne sie gelesen zu haben, gleich gesendet, weil Sie dieses Getriebe wissen müssen und auch darüber Aufklärung geben können, warum H. von Y hier aus und auf seine Kosten intrigiert. L. Löw, Gesammelte Schriften, V, 219

והשווה עוד: בן חנניה, 1867, טור 457 (ידיעה מפראנקפורט עמ' 12) להלן.

Hermann Lipschitz, Ein Wort zur Zeit. Dringende Mahnruf an das ungarische glaubenstreue Israel [11]

Jeschurun, 5627-1867, 313-322

השווה מס' 12 להלן.

Leopold Löw, Frankfurt und Ofen Pest [12]

BCh, 1867, 548-554 (Gesammelte Schriften, IV, 509-517)

פולמוס עם הרמאן ליפשיץ (מס' 11) ועם תוכיר של ר"ע הילדסהיימר (מס' 10).

Die Vorgänge in Ungarn [13]

I, 1867, 333-335, 351-352, 367-368, 375-376, 389-390, 425-426, 443-444, 483-484,

499-500, 515-517

בעמ' 333-335 מובא נוסח של תוכיר קהילת פשט אל מיניסטר הדת וההשכלה. בעמ'

מכוון מצד אחד כלפי הדור הצעיר, שהיה מעורה יותר בלשון המאדיארית, ומצד שני לקרב דעתם של החרדים לחוגי השלטון. אולם היה כאן גם נסיון ליצור אידיאולוגיה-להעדפת האונגארית על הגרמנית; וכן אומר המחבר עלום-השם של אחד מחיבורי הוויכוח נגד הניאולוגים:

In der ungarischen Sprache . . fehlt ja fast die ganze Terminologie jener athei-
stischen und frivolen Lehren, die die deutsche Literatur gleichsam entsittlichen —
wie es denn auch Thatsache ist, dass die gesammte ungarische Literatur bis auf
den heutigen Tag kein einziges atheistisches Werk hervorgebracht. Die Natur
der ungarischen Sprache sträubt sich schon vermöge ihres orientalischen Wort-
materials gegen eine derartig profanirte Literatur—und kann man mit Kühnheit
behaupten, dass die ungarische Sprache nach der hebräischen die am meisten
heilige ist. (עיין להלן מס' 80). והשווה: מ'
אליאב: מקומו של הרב עזריאל הילדסהיימר במאבק על דמותה הרוחנית של יהדות
הונגריה, ציון, כז, תשכ"ב (להלן: אליאב), עמ' 80, הערה 80.
לעיתון היתה גם תוספת בגרמנית, ערוכה על ידי שמשון קרויס.

[26] דברי שלום ואמת אל שלומי אמוני בני ישראל, צדקתם כהררי אל . . . הלא
המה אחינו הספרדים ג' מאת חברי שומרי הדת. נדפס בהוצאת החברה פעסט
בשנת ברכות לפ'ק (תרכ"ח).

[27] Dr. M.H. Der Schomre-Hadath-Verein in Ungarn
Jeschurun, 5628-1868, 353-363

[28] Der Verein der Glaubenswächter in Ungarn
I, 1868, 361-363

[29] Jewish Orthodoxy and Reform in Hungary
Jewish Chronicle 12.6.1868, p. 4

מאמר-מערכת. הכותב רואה בייסוד חב"ת "שומרי הדת" היתקנות מההסתגרות,
האפיינית לאורתודוקסיה באירופה, השלמה עם התרבות החדשה והנחה לרוח הומן.

[30] L[eo] F[ischer] H[erend] Near Wespriim, Hungary, Jewish
Orthodoxy and Reform in Hungary
Jewish Chronicle 26.6.1868, p. 5

מכתב למערכת. הכותב, אחד מראשי "שומרי הדת" וממשתתפי "אסיפת הנכבדים",
מביע הערכתו על ההבנה שמגלה העיתון לעמדת החרדים.

ג. "אסיפת הנכבדים"

[31] Pest
AZdJ, 1868, 150
רשימת המזומנים לאסיפה (ועיין עוד שם עמ' 133, על תפקידי האסיפה). לפי וונציאנר,

[18] Leopold Löw, Die Denkschrift der Orthodoxie
BCh, 1867, 585-597; Gesammelte Schriften, IV, 519-536
ביקורת תוכיר החרדים (עיין מס' 17 למעלה).

[19] Der Kampf mit der Neuorthodoxie in Ungarn
N, 1867, 555-556, 570, 585
בדבר הקונטרס "השובה נוכח" (מס' 17).

ב. התארגנות החרדים: חב"ת "שומרי הדת"

[20] שומרי הדת. שטאטוטען פיר דען אונגאריש יידישען פערציין גלויבענס
וואכטער, פשט 1868. 18 עמ'.
תקנות חב"ת "שומרי הדת" מיום 14 בספטמבר 1867. גרמנית באותיות עבריות. לנבי
אישור התקנות השווה: 1868 AZdJ עמ' 336 (ידיעה מפשט).

[21] A "Hitör" magyar zsidó egylet alapszabályai. Statuten für den
ungarisch jüdischen Verein "Glaubenswächter", Pest 1868. 29 p.
נוסח תקנות החברה באונגארית ובגרמנית. בראש החוברת קריאה התומה בידי ר'
אברהם שמואל בנימין סופר (בעל "כתב סופר"), פרשבורג; ר' ירמיה לעוו, אוהעל;
ר' מנחם איש, אונגוואר.

[22] Jahresbericht des Schomre-Hadath Vereines, Pest 1868, 3 p. 2°.

[23] Einladung zur konstituierenden Landes-Generalversammlung des
ung. jüdisch. Vereins Schomre Hadath [Nov. 1868].
AZdJ, 1868, 1000-1001

בכתבה מפשט. והשווה עוד: תל תלפיות, שנה יד, תרס"ה, מחברת ג, עמ' 106. סימן
מט, מהעורך (הרב דוד צבי הכהן קאטצבורג), על ייסוד החברה, ועוד.

[24] אבן צבי קורימא

עברי אנכי, שנה ד, תרכ"ח, 224-226.
בסוף הכתבה, על ייסוד "שומרי הדת".

[25] Magyar Zsidó. Hitfelekezeti érdekü folyóirat

בטאון "שומרי הדת", יצא מיום 10 בנובמבר 1867 עד 1 בספטמבר 1870. עד 10
ביאנואר 1868 יצא שלוש פעמים בשבוע, מכאן ואילך אחת לשבוע. העיתון אינו מצוי
בירושלים ורשמתי על-פי א' שייבר, כתבי עת בלשון ההונגרית בהונגריה, קרית ספר,
כרך לב, תשי"ז, מס' 157. העורכים: אלברט פרקש ואחר כך שמשון קרויס, מעסקני
החברה. השווה: גרוסמאן, עמ' 87; המגיד, 1868, עמ' 250; Israelit, 1868, עמ' 438 (כתבה
מאונגאריה). העובדה כי החרדים הוציאו בטאונם בלשון האונגארית דווקא, אף כי זו
לא היתה נפוצה ביניהם ובין הנוטים להם, היתה בוודאי מעשה טכסיסי מחושב, שהיה

- [41] An der Donau N, 1868, 87
 ידיעה בדבר אסיפת רבנים חרדים באופן (בודה) בפברואר 1868 "כמשקל-גנדי לאסיפת הנכבדים... שלדעתם סיעתם אינה מיוצגת בה במשקל הרצוי".
- [42] Pest AZdJ, 1868, 271-272
 ידיעה בדבר אסיפת 120 קהילות חרדיות בעת אסיפת הנכבדים, שבה דגו "כיצד לשתק את החלטותיה של אסיפת הנכבדים" והערת המערכת על ידיעה זו.
- [43] Das Wahlstatut der israelitisch-ungarischen Konferenz I, 1868, 241-243
- [44] Beleuchtung der die Gemeinden-und Schulen-Organisation betreffenden Vorlagen der ungarisch israelitischen Konferenz-majorität. Von einem Mitgliede des Schomre-Hadath Vereines Jeschurun, 5628-1868, 226-249
 לפי קאטאלוג מס' 69-70 הופיע גם כחיבור בפני עצמו, בגרמנית ובאונגארית.
- [45] Protest ungarischer Rabbiner gegen die Ausschliessung der Geistlichen und Lehrer von der israel. Konferenz N, 1868, 321-332
 כולל איגרת-מחאה אל אטווש נגד התקנה בתקנות-הבהירות האוסרת בחירת רבנים כצירים לקונגרס. היוזמה למחאה זו, כפי שנאמר במכתב אל העורך, יצאה מאת הרב שלמה קוטנא והחומים עליה שלושים רבנים (שמותיהם לא פורטו). השווה לענין זה איגרת ר"ע הילדסהיימר אל הרב מנחם דויטש בפאלאנקא, מס' 97.
- [46] Pest (Privatmitth.) AZdJ, 1868, 334
 משלחת החרדים אצל אטווש ב 3.3.1868. השווה מס' 36, 39.
- [47] Aus Ungarn (Privatmitth.) AZdJ, 1868, 418-420
 על זכות בחירתם של הרבנים.
- [48] Eine Petition ungarischer Rabbiner gegen ihre Wahlausschliessung AZdJ, 1868, 574-575
 נוסה של פטיציה אל המיניסטר, מיום 15.6.1868.
- [49] Aus Ungarn N, 1868, 163-164.
 נגד החלטות אסיפת הנכבדים.
- [50] J.G., Die Rechte der Lehrer und die israel. Notablen-Versamm-

אירגון, עמ' 503, נערכה רשימה המוזמנים על-ידי איגנאץ הירשלאר, שבינו לבין המיניסטר אטווש היתה ידידות עמוקה שנים רבות ובעניינים יהודיים היה אטווש נחון להשפעתו (עיין שם, הערה 1). ועיין עוד שם, עמ' 505, הערה 3, קטע מאיגרת הירשלאר אל ל' לעף על האווירה שהיתה שוררת באסיפה.

- [32] פעסט עברי אנכי, שנה 7, תרכ"ח, 165.
 חתום: והיה זה שלום. הכותב, שלום כהן, היה שולח כתבות מפשט גם ל"המגיד".
- [33] מאיר רייז: אסיפת אצילי בני ישראל בבירת אונגארן המגיד, שנה יב, 1868, 74-75, 82-83.
- [34] פעסט המגיד, שנה יב, 1868, 113.
 על המחלוקת בין החרדים לניאולוגים. הכותב, המתייחס לכתבה של רייז הכתובה מתוך התלהבות ותמימות, אומר: "עוד לא הגענו אל המנוחה ואל הנחלה ... כי עוד אש זרה מתהלכת במחנה ישראל". ועיין עוד מס' 305 להלן.
- [35] Zum bevorstehender isr. Congress in Pest N, 1868, 85-87, 97-99, 111, 123-124
 מאמר-מערכת וכתבות על אסיפת הנכבדים. בעמ' 98-99 מובאת ההנמקה להצעת תקנות-הבחירות לקונגרס, כפי שהוגשה למיניסטר הדת וההשכלה.
- [36] Pesth I, 1868, 116, 124, 161-162, 186-187, 201-202
 כתבות על האסיפה, במדור הכרוניקה. בעמ' 201-202 דין וחשבון על ראיון סיעת המיעוט החרדית אצל אטווש במארס 1868. והשווה מס' 39, 46.
- [37] Zur ungarischen israelitischen Konferenz-Versammlung I, 1868, 198-199.
- [38] Sal. Blum, Ungarisch-jüdische Notablenversammlung AZdJ, 1868, 164-165, 185-186, 207-208, 223-231, 245-249, 266-269, 286-288
- [39] Leo Fischer, The Late Jewish Conference in Hungary Jewish Chronicle, 3.4.1868, p. 6
 על האסיפה מנקודת-מבט החרדים והערת המערכת, בה מובאים דברי אטווש בהשו" בחו לסיעת החרדים. והשווה מס' 36, 46; ועיין עוד מס' 306 להלן.
- [40] Assemblée Générale des Notables Israélites de Hongrie Archives Israélites, 1868, 271-272
 חתום בסופו: ...z.

- Sigmund Krausz, Ein Gegenstück der neuen Partei, 1868 [56]
 על-פי גרינוואלד, לתולדות הרפורמציה, עמ' 89, הערה 6. ועיין עוד: שלמה צבי שיק, ממושה עד משה, דף כא, ב. שמשון קרויס היה אחד מראשי "שומרי הדת" ועורך בטאונה (עיין מס' 25). עיין עליו אצל גרינוואלד ושיק שם וכן: I. Reich, Beth-El, II, 1867, 461.
- I. Reich: Sendschreiben an meine Glaubensgenossen in der Stadt [1868] und auf dem Lande [57]
 על-פי מס' 82. והשווה: וונציאנר, אירגון, עמ' 502.
- I. Reich, Transaction zur Ausgleichung der sich gegenüberstehenden Partheien im ung. Vaterlande, 1868 [58]
 על-פי גרוסמאן, עמ' 91.
- Shalom Klein, Ein offenes und ehrliches Schreiben an meine jüdische. . . Brüder. Es sei bei der Hand allen denen, welche in der Stadt wohnen und . . . auf dem Land. Ein Gegenstück der neuen Partei, zugleich ein Pessach-Geschenk herausgegeben von dem hohen Herrn zugleich ein Pessach-Geschenk herausgegeben von dem hohen Herrn (sic) Simson Kraus aus Körösch-Ladany. In jüdischer. . . Sprache übertragen von hakatan wehadal Schalom Klein. Herausgeben auf Kosten des Vereines Schomre ha dath, Ofen 1868 [59]
 על-פי מס' 89; כנראה תרגום אשכנזי-יהודי של מס' 56-57.
- Die Bewegungen in Ungarn [60]
 I, 1868, 108-109
- M., Pest [61]
 I, 1868, 145-146
 במדור הכרוניקה. על יסוד "שומרי הדת" וכן פולמוס עם שמעון סאגטו, עורך Neuzeit.
- Kaposvár [62]
 I, 1868, 474
 בדבר חזון של הרב שלום קוטנא על השתתפותם של הרבנים בקונגרס.
- Pesth [63]
 I, 1868, 582, 604-605, 739
 עמ' 582: על משלחת "שומרי הדת" אצל אטווש; עמ' 604-605: על הבחירות הקרובות ועל פעולות "שומרי הדת"; עמ' 739: הודעה רשמית בדבר הבחירות.
- Die jüdischen Hoffnungen in Ungarn [64]
 Jeschurun, 5629-1868, 18-19

נוגה קצנלס
 lung in Pest, Wien 1868. Druck von Leopold Sommer, Selbstverlag des Verfassers
 נרשם על-פי AZdJ, 1868, עמ' 496 (כתבה "Von der Theiss").

ד. מ"אסיפת הנכבדים" אל הקונגרס -
 הפולמוס בתרכ"ח

עמדת החרדים

Pest (Privatmitth.) [51]
 AZdJ, 1868, 311

על פעולות החרדים אחר אסיפת הנכבדים.

יהודה דוד וויזנער, דבר בעתי. אספת הקונגרס ודברי ריבות, אונגהוואר [תרכ"ח]. 15 עמ' 8° [52]

על-פי פנחס יעקב הכהן, הדפוס העברי בהונגריה. א. אונגוואר, קרית ספר, כרך כד, תשי"ח, עמ' 278, מס' 21. ועיין גם: בן-מנחם, שם, כרך כה, תשי"ט, עמ' 232.

נפתלי סופר, בני נפתלי, דרשות והספדים, פרעסבורג תרכ"ט. [53]
 עיין בייחוד: דרוש ג ("מה שדרשתי בשבת הגדולה" [תרכ"ח]); דרוש יב ("מה שדרשתי לעורך קהל עם ה' פה ק"ב [קדלבורג], בש"ק פ' תולדות שנת תרכ"ט כאשר הגיע זמן לבחור איש א' מכל המחוז... אשר יהי' בתוך המאתים ועשרים אנשים אשר יתוועדו עפ"י פקודה ורצון משרי המדינה, ולתקן תקנות בענינים הנוגעים לכל היהודים הדרים במדינתנו"). ועיין עוד מס' 234, 235, 236.

[נתן ליעבערמאן], אגרת פתוחה ערוכה אל כל איש הירא את ה' וחרד על דברו, אונגוואר תרכ"ח, טז עמ' 8° [54]

על-פי בן-מנחם: הדפוס העברי באונגוואר (למאמרו של פנחס יעקב הכהן, קרית ספר, כרך כד) - קרית ספר, כרך כה, תשי"ט, עמ' 231.

[יצחק פרידליבר], דברי שלום ערוכים אל אחינו בני ישראל במדינת אונגארן, מאת יצחק אהב שלום יליד אוהעל. תשובה על-אגרת פתוחה מאת ר' נתן ליעבערמאן מכפר ריטשע, פראג 1868. 16 עמ' 8°. עברית וגרמנית. בשער הגרמני: [55]

Worte des Friedens gerichtet an das ungarische Israel von Ignatz Friedliebner, Hörer der Philosophie (Als Entwidierung auf einen "Offenen Brief" des Herrn N. Liebermann in Ritsche), Prag 1868

בנוסח הגרמני הקדשת המחבר. לאביו, אלברט פרידליבר, חבר אסיפת הנכבדים מסיעת החרדים. והשווה עוד: AZdJ, 1868, עמ' 357 (כתבה מפשט), ושם עמ' 797-798, וכן: N, 1868, 485 (Aus Oberungarn).

- Erklärung [72]
N, 1868, 396
פולמוס עם שמשון (ויגמונד) קרויס מ"שומרי הדת".
- [Leopold Löw], Die jüdischen Wirren in Ungarn. Beitrag zur Zeit-
geschichte von Leon de Modena redivivus [pseud.: L. Löw]. [73]
Erster Theil: Vor dem Kongresse, Leipzig-Pest 1868
עין עוד: Literarischer Wochenbericht. AZdJ, 1868, 1014
- Leon de Modena redivivus [74]
N, 1868, 577-580, על מס' 73.
- [Simon] Szántó, Über die Excesse der Schomre Hadath in Ungarn. [75]
Ein Wort zur Abwehr
N, 1868, 482-484
שמעון סאנטו (1819-1882), יליד Nagy-Kanizsa באונגאריה, היה מעורכי
ותומך גמרץ של הניאולוגים.
- מאהן-רוף אן דיא איזראעליטען אונגארנס איבער דען איזראעליטישע לאנ-
דעסקאנגרעס אונד דעססען געהיימע געגנער, פרעסבורג 1868, עמ' 8°. [76]
- Mahnruf an die Israeliten Ungarns über den israelitischen Landes-
congress und dessen geheime Gegner, Pressburg 1868, 31 p. 8° [77]
- Az orsz. zsidó congressus és titkos ellenei, Pest 1868 [78]
נוסה אונגארי של מס' 76-77; על-פי קאטאלוג תערוכת הקונגרס: IMIT
Evkönyv, עמ' 370, מס' 143.
- Mahnruf der ung. Ordnungsfreunde [79]
N, 1868, 420 et seq. (סדר העמ' בגליון זה משובש).
על מס' 77.
- Veritas (pseud.), Entgegnung auf den Mahnruf an die Israeliten [80]
Ungarns über den israelitischen Landescongress und dessen gehei-
me Feinde. Von ... Pest 1868, 30 p. 8°
תשובת החרדים למס' 76-78.
- J... : Zur Angelegenheit des Juden-Congresses in Ungarn [81]
N, 1868, 163
- Die Agitationen der Zeloten in Ungarn [82]
N, 1868, 202-204, 212-213

- Congress Angelegenheiten [65]
I, 1868, No. 49
- עמדת הניאולוגים
- לאנדעסקאנגרעס דער איזראעליטען אין אונגארן אונד זיבענברגען, פעסט
1868, עמ' 4°. [66]
חתום: דאו צענטראלקאמיטעט דער קאנפערענצמאיריטעט.
קול-קורא מטעם הרוב הניאולוגי באסיפת הנכבדים.
- Izraelita Közlöny [67]
שבועון, יוצא לאור על-ידי סיעת הרוב (הניאולוגית) באסיפת הנכבדים, 23.12.1870-1868.
אונגאריה וגרמנית. העיתון אינו מצוי בירושלים ורשמתי על-פי א' שיבר, כתבי
עת בלשון הונגרית בהונגריה, קרית ספר, לב, תשי"ז, מס' 144. עורכיו: פאול טנצר
(Teuczer Pál), במשך זמן קצר בלבד, שכן ב AZdJ מיום 28.7.1868 נוכר כעורך
לשעבר, אדולף פניווישי (Fenyvessy), הנריק דויטש. במכתב החזור שלו (מס' 69)
כותב איגאץ הירשלה:
Damit das Central-Comité [der Conferenzmajorität] seiner Aufgabe gerecht
werden könne, bedarf es eines eigenen Organs... Dieses Partei-Organ ist der
"Izraelita Közlöny". Um demselben in weitem Kreisen Einfluss zu verschaffen,
erscheint zu demselben vorläufig allwöchentlich, später voraussichtlich
allwöchentlich eine deutsche Beilage. S. 264
והשוה עוד: המגיד, שנה יב, 1868, מס' 250; גרוסמאן, עמ' 94.
- Von der Theiss (Privatmitth.) [68]
AZdJ, 1868, 495-496
כולל ביקורת על ה-Izraelita Közlöny.
- Eine Kundgebung aus dem "freundlichen" Lager in Ungarn [69]
N, 1868, 263-264
כולל מכתב-חוזר של איגאץ הירשלה, נשיא הוועד המרכזי של סיעת הרוב באסיפת
הנכבדים (נוסד ב 21.3.1868) ובו תיאור מטרות הסיעה ודרכי פעולתה; והשוה מס' 67.
- Aus Ungarn (Privatmitth.) [70]
AZdJ, 1868, 496-497
על התארגנות הניאולוגים.
- Abraham Hochmuth, Gehörst du zu uns oder zu unsern Wider- [71]
sachern? 1868
על-פי רשימה על פאמפלט זה ב Neuzeit, 1868, עמ' 303-304 (כתבה מפשט). המ-
חבר, רב בוספרים ואחד מראשי המדברים בין רבני סיעת הניאולוגים, בר פלוגתא של
ליאופולד לעף. השוה עוד: Pest. N, 1868, 348.

מאמר-מערכת; וכן נאמר בתחילתו:
 die Streitfrage in Ungarn .. grössere Dimensionen angenommen hat, als in
 Deutschland, finden wir es veranlasst .. die Sache noch einmal und einge-
 hender zu besprechen

- [95] שמעון בכרך: מכתבים מאונגריה
 המגיד, 1868. א. עמ' 250; ב. 297-298, 307; ג. 315-316, 323; ד. 353-354.
 מכתב א: על המלחמה הפנימית לקראת הקונגרס וההכנות לבהירות, חתום "תיר-ש"ב
 ככל אבותי. הכותב, המשורר שמעון בכרך (אביו של בנימין זאב באכר), הוא
 פנים-חדשות על דפי "המגיד". העורך מקדם אותו בברכה ומציין, כי גמוע עד עתה
 מלקבוע עמדה למחלוקת באונגריה (כנראה מפני העמדות המנוגדות המשתקפות ב-
 כתבות שנשלחו מפשט. עיין מס' 33 ומס' 34), אך קורא לשני הצדדים לנהוג במתינות.
 בעמ' 315-316 מובאת איגרת הרב אברהם שאג, רבה של קויברסדורף, מיום יב באלול
 תרכ"ח לכל רבני הארץ לקרוא אותם לאסיפה גדולה ובה גם כמה דברים נגד "שומרי
 הדת": "ואל ישיא אתכם לאמור: חברת שומרי הדת אשר חשבו לרפאות על נקלה
 שבר בת עמי המה לנו לישועה כי גם שראיתי המדברים העומדים לשם ותפארת נתנו
 מהודם עליהם, לא עת לתשות, גם כי הדבר קשה בעיני מאוד מאוד לדבר דבר נגד
 כבוד הרבנים האלה, במקום שיש חלול השם אין חולקין וכו'. המה שגו ברואה, ואל
 תאמרו קשר לכל הדברים הנאמרים שמה והפוך בהם ותמצא קשר נהפך לשקר.
 והמכשלה הזאת תחת ידם כי לא עשו כדת בדבר הגדול הזה ע"פ רוב מכל עדת ישראל
 ולא קיימו דברי חכמינו ז"ל אי איכא כלם הוה הוראה וכו'". בעמ' 323 מובאת איגרת
 שנייה של הרב שאג, מיום כג באלול תרכ"ח, בה הוא חוזר מדבריו אלה. ועיין עוד
 גרוסמאן, עמ' 89. על הרב שאג והקונגרס עיין: ספר לפיד אש... נערך ונלקט...
 ע"י... יצחק דוד צוונר, ירושלים תשי"ד, עמ' יז-יח, וכן שמואל הכהן וינגרטן, החת"ם
 סופר ותלמידיו, ירושלים תש"ה, עמ' 109-111. בעמ' 353-354 הובא "העתק הכתב
 הנשלח סביב בארץ בענין אסיפת הרבנים" [החרדים, שנועדה לז"ד בכסלו תרכ"ט,
 עיין להלן מס' 159, 160]. החוזר, ושלח "בהסכמת הרבנים הנאונים של הראבבינאטס"
 קאללעניאום... בשם ראשי חברת שומרי הדת והחומים עליו נשיא החברה, מאיר
 טרעביטש, וחברי סיעת המיעוט שבאסיפת הנכבדים. השווה הקדמת ב"ז באכר
 ל"שער שמעון"; מבחר שירי... שמעון בכרך, וינה תרנ"ד, עמ' XIX-XX, וכן הרשימה
 הביבליוגרפית של כתבי בכרך, בהקדמה שם.

- עמדת המתונים: הרבנים הילדסהיימר והירש וחבריהם
 Die Vorgänge in Ungarn [96]
 I, 1868; 386-389
 בראש המאמר רשום: אייושטאט, ט אייר תרכ"ח, והוא נכתב בוודאי על-ידי הילדס-
 היימר. מובא במאמר מכתב-חוזר של הירשלה (פנימי) בדבר תכניתה של סיעת הרוב.
 על עמדתו של ר"ע הילדסהיימר עיין S. Klein: Einiges über d. Tätigkeit Dr. I. Hildesheimers in Ungarn 1851-1869, Jeschurun 1920.
 וכן במאמרו של אליאב,
 מס' 25 למעלה.

- Schamlose Lügen der Schomre Hadath (jüd. Concordatspartei) in [83]
 Ungarn
 N, 1868, 241-242. מובא כרוז של "שומרי הדת".
- Original Correspondenzen: Pest [84]
 N, 1868, 348
- W — s. Pest [85]
 N, 1868, 362-363
- W — s. Pest [86]
 N, 1868, 375-376. פולמוס עם בטאון "שומרי הדת" Magyar Zsidó (מס' 25).
- Hungarica. Freundschaftliche Epistel der "Neuzeit" an den Verein [87]
 Schomre Hadath in Ungarn
 N, 1868, 393-395
- W — s. Pest [88]
 N, 1868, 398-399, 423-424
- Jüdisch-Deutsch oder Deutsch-Jüdisch [89]
 N, 1868, 441-444. פולמוס עם מס' 59.
- Vorstudien zu dem ungarisch-israelit. Congresse [90]
 N, 1868, 566-567, 580-581, 589-590, 614-616
- Die Versammlung in Kassel und die Bewegung in Ungarn [91]
 N, 1868, No. 35. בימים 11-13 באוגוסט 1868 נערכה בקאסל אסיפת רבנים רפורמיים,
- Pesth [92]
 AZdJ, 1868, 479
 בכתבה מועתק קטע ממאמר בעיתון היומי Pester Lloyd (בטאון הצי-רשמי של
 הממשלה) על "שומרי הדת".
- A. Glaser, Pesth [93]
 AZdJ, 1868, 600-601
 מכתב אל המערכת על המחלוקת הפנימית ביהדות אונגריה.
- Die Spaltung [94]
 AZdJ, 1868, 1011-1014

I. Jüdisch-religiöse Zeitfragen über Judenthum und Reform, Oedenburg 1868. II. Zweiter und praktischer Theil ... Verbesserungen der Synagogen-Ordnung, wie der übrigen öffentlichen religiösen Institutionen, Oedenburg 1869. I-II. 117 p.

על זיידלר עיין: Pollák Miksa, A zsidók története Sopronban, 1896, 238-239. על זיידלר עיין עוד מס' 307, 308, 309 להלן.

ה. מלחמת הבחירות *

[104] קורימא

עברי אנכי, שנה ה', תרכ"ט, עמ' 28. חתום: אבן צבי.

[105] משא אונגארן

עברי אנכי, תרכ"ט, 49-51, 57-59. המאמר השני חתום: אבן צבי (מקורימא). על מחלוקת הסיעות.

[106] עפעריעס [Eperjes]

עברי אנכי, תרכ"ט, 92. על ריב הסיעות. חתום: שמואל מיללער.

[107] d. — r., Zum allgemeinen ungar. israel. Congresse N, 1868, 469-472

כתבות ממקומות שונים על הבחירות לקונגרס.

[108] Verzeichniss der ungarisch-israelitischen Congress-Deputirten N, 1868, 568

על תוצאות הבחירות (עיין לפי הקהילות להלן) ורשימה של נבחרים במקומות שונים.

[109] Nachträge zu den ung.-isr. Congresswahlen N, 1868, 590-591

על הבחירות בקהילות: אירשה, אראד, וואגניווישטאדטל, פאפא, פצ'קה, ראאב.

[110] Aus Ungarn (Privatmitth.) AZdJ, 1868, 957-958

[111] Pest (Privatmitth.) AZdJ, 1868, 1001

[112] Alsó-Kubin N, 1868, 510

* תחילה נרשמו בטעף זה מאמרים ורשימות על הבחירות והפולמוס באותו הפרק, לאחר זה סודרו הפריטים לפי סדר הקהילות.

[97] ע' הילדסהיימר, איגרת אל הרב מנחם דויטש, אבי"ד פאלאנקא

(רשום בראשו: א"ש ב' פנחס, תרכ"ח).

מובא במאמרו של קליין (מס' 96), עמ' 261.

[98] I. Hildesheimer, Zum Congress Beurtheilung der drei von der Majorität der in Pest versammelten Conferenz dem Kultus-Minister unterbreiteten Statute, Wahl-, Gemeinde- und Schul-Statut, von... Rabbiner in Eisenstadt, Prag 1868, 100 P

כולל בייחוד ביקורת נגד תקנות הבחירות. ברצוניה על חיבור זה (מס' 99 להלן) נאמר: Zur Förderung des Verständnisses sind der Broschüre das Wahl-, Gemeinde- und Schulstatut im Wortlaute, sowie die Aenderungen im Wahlstatutentwürfe der Minorität beigedruckt. Die Sprache ist dem Zwecke angemessen, populär und der Preis der fast 7 Bogen starken Broschüre .. so billig .. dass dieselbe Jedem zugänglich ist ועיין עוד מאמרי קליין ואליאב (מס' 25, 96 למעלה). לדעת קליין גרם חיבור זה לשינוי התקנות.

[99] Der ungarischen Conferenz. Beurtheilung der Broschüre "Zum Congress" von Rabbiner Dr. Hildesheimer I, 1868, 625 על מס' 98.

[100] Markus Hirsch, Vor dem Congress, 1868

רב ראשי באלט-אופן (אוי-בורה) ואחר כך בפראג ובהאמבורג; ניסה לפשר בין המחנות היריבים.

[101] Ein Bibelgläubiger Jude, "Die jüdischen Wirren in Ungarn". Das flugblatt des Rabb. Hirsch und die Fortschrittspartei der ungarischen Juden

כרוז. 2 עמ'. 4°. בטופס ה-Neuzeit שבבית הספרים הלאומי והאוניברסיטאי ב-ירושלים מצוי הכרוז בראש כרך 8, 1868, אך נראה שהוא שייך לגליון 37, בו צויין כי לגליון מצורפת תוספת.

[102] Hermann Seidler, Ein Wort zu seiner Zeit, und zwar an eine löbliche Fortschritts-Partei im heutigem Judenthum über die Richtung, welche der bevorstehende, von einer hohen Regierung angeordnete jüdische Kongress zu nähmen hätte, und von der Aufgaben und nöthigen Eigenschaften eins uns dort zu vertretenden Deputirten. Gesprochen von... in Deutsch-Kreuz bei Oedenburg. Im November 1868. Oedenburg 1868. 8 p. 8°

[103] Berith ben Habtharim (Vereinigung der Parteien)

- Miskolc [124
N, 1868, 495-497
נאום של יוסף פופר, מראשי הניאולוגים, לקראת הבחירות (ידיעה מפשט).
- Nagy Kanizsa [125
N, 1868, 485 (כתבה מ Südungarn).
- Nánás [126
המגיד, שנה יב, 1868, 275.
- Nyitra. Zum allgemeinen ungar. israel. Congresse [127
N, 1868, 469-470
כולל: Aufruf an die israel. Jugend in Ungarn und Siebenbürgen: פרידריך שילר בשם וועדה יוזמת בניטרה, שדרשה כי תינתן זכות-בחירה לקונגרס גם לבני הדור הצעיר. בעמ' 484-485 הובאה איגרת אל המיניסטריין לדת ולהשכלה בעניין זה. ועיין עוד: וונציאנר, אירגון, עמ' 507-508.
- Ofen (Buda) [128
עיין מס' 108.
- Palánka [129
N, 1868, 571
- Pápa 241 [130
N. 1868, 459-460, 485, 524, 572
- Pécska [131
עיין מס' 109.
- Pest [132
N, 1868, 532, 556-557
על הבחירות בפשט עיין גרוסמאן, עמ' 97, וכן מס' 111.
- Raab (Györ) [133
עיין מס' 109.
Kemény József, Vázlatok a györi zsidóság történetéből, Györ 1930 : עיין עוד: pp. 45-49
- Rechnitz (Rohonc) [134
N, 1868, 571-572

- Arad [113
N, 1868, 510
- Zum ungar. israel. Landes-Congress [114
N, 1868, 517-522
כולל איגרת-תשובה של הרב יעקב שטיינהארט אל פניותיהם של בוחרים במחוז בעניין הקונגרס.
- Baja [115
Heinrich Lemberger. Den verehrten Wählern meiner theueren Heimstadt zum israelit. Kongresse .. כרוז אל הבוחרים מאת אחד המועמדים. 1 דף. 4°.
- *Csakathurn (Csáktornya) [116
N, 1868, 572
- Dés [117
N, 1868, 253, 548, 583
- Eisenstadt (Kismárton) [118
(Oedenburg מ כתבה מ N, 1868, 533, 571
- Fünfkirchen (Pécs) [119
N, 1868, 510
עיין עוד: Weisz Gábor, A pécsi izr. hitközség monográfiája, 1929, p. 24
- Herend. Agitation in Ungarn [120
N, 1868, 459-460
- Irsa [121
עיין מס' 109.
- Kaposvár [122
N, 1868, 584
בין השאר על השתתפות הרב שלמה קוטנא באסיפת הרבנים החרדים בפרוס הקונגרס. השווה מס' 159.
- Marczali [123
N, 1868, 584-585
מכתב אל המערכת מאת Jacques Gold.
* בסוגריים באו שמות המקומות באונגאריה.

- התיקונים לחוקת הבחירות (שנערכה על-ידי אסיפת הנכבדים), כפי שהוכנסו על ידי הממשלה.
עיין עוד מס' 311 להלן.
- Zum ungar. israel. Landes-Congress [147]
N, 1868, 556-557
רשימת איזורי הבחירות (שהיו אישיות) ומספר צירי כל איזור.
- Verzeichniss der ungarisch-israelitischen Congress-Deputirten [148]
N, 1868, 568-569
רשימת נבחרים באיזורים שונים ומספר הקולות שקיבלו.
- Pest [149]
AZdJ, 1868, 776-777
פקודת המיניסטר בדבר הבחירות, מועתק מן העיתון הרשמי
- ז. עמדת השלטון
- Andrássy Gyula, Válasz a zsidó congressusi bizalmi férfiak üdvöz- [150]
letére.
Gróf... beszédei, kiadta Lederer Béla, Vol I, 1847-1868, Budapest 1891,
p. 311
תשובת ראש הממשלה Gyula Andrássy לברכתם של המשתתפים באסיפת הנכבדים, שהופיעו לפניו ביום 26.2.1868. נוסח הדברים, שמקורם לא נמצא, נמסר כאן על-פי העיתון Pester Lloyd.
- Eötvös József, Naplójegyzetek — Gondolatok 1864-1868. Közzé- [151]
teszi, bevezetéssel es jegyzetekkel ellátta Lukinich Imre .. Magyar
Tudományos Akadémia, Budapest 1941
רשימת-יומן והרהורים של אטווש מן השנים 1864-1868, פורסמו לראשונה ב-1941.
על היהודים עיין עמ' 67, 117, 266, ועוד. על שאלת האירגון האבטונומי של העדות
הדתיות ומקומו של האלמנט החולוני בהנהגתן, עיין עמ' 245. לדעותיו של אטווש על
היהודים, כפי שעולות מחיבור זה, עיין מאמרי "הדין הצבורי על האמנציפציה היהוד-
דית בהונגריה בשנות הארבעים של המאה הייט" בספר חורגין, תשכ"ג. ועיין עוד לעמ'-
דתו של אטווש בחיבורו של ל' לעף (מס' 203 להלן), פרק שלושים.
- B. Eötvös József levele a szegedi hitközséghez 1868 aprilis 28 án [152]
MZsSz, III, 1886, 579
איגרת אטווש מיום 28.4.1868 אל קהילת סגד, תשובה על איגרת-הוקרה מאת קהילה
זו, כנראה בעקבות אסיפת הנכבדים.
- B. Eötvös József levele [153]
MZsSz, III, 1886, 642-643

- Siebenbürgen (Erdély) [135]
N, 1868, 570
- Siklós [136]
N, 1868, 570
- Somogy [137]
N, 1868, 524
- Sopron [138]
N, 1868, 533
- Szered [139]
N, 1868, 533
על התנועה בקרב הדור הצעיר בדבר זכות בחירה לקונגרס. והשווה מס' 127.
- Totis (Tata). Agitationen in Ungarn [140]
N, 1868, 459-460
- Tyrnau (Nagyszombat) [141]
N, 1868, 570-571
- Veszprém. Die Wahlagitationen in Ungarn [142]
N, 1868, 541-542, 553-556
עמ' 542-541: כרוז של ההרדים אל הבוחרים במחוז.
עיין עוד מס' 310 להלן.
- Waag-Neustadtl (Vágújhely) [143]
N, 1868, 548, 571, 583-584
ועיין עוד מס' 109.
- [Waag Neustadtl] [144]
AZdJ, 1868, 1001
עיין הערת המערכת (מסומנת בכוכב).
- Zemplén. I. J. Rosenmeyer, Aus der Tokajgebirge [145]
AZdJ, 1868, 419-420
- ז. סדרי הבחירות
- Aus einem Circular des k. ung. Cultusministers [146]
N, 1868, 458-459
פקודת המיניסטר לדת ולהשכלה בדבר הבחירות לקונגרס וכינוסו. בעמ' 459 הובא

לפירוד, שהיתה באלט-אופן ביום 26.11.1868. בין החתומים: הרבנים ש"ל בריל
ושמואל כהן מפשט, מ' הירש מאלט-אופן. החוזר נתפרסם בגרמנית ובאונגארית.

[162] פעסט

עברי אנכי, שנה ה, תרכ"ט, 83-84.
כולל החזר הנוכח במס' 161 למעלה אשר העריכו שלשה רבנים בעירנו [בריל,
הירש, כהן]... ואעתיק פה רק תוכן וקצת דבריו העיקרים.

[163] Pesth (Privatmitth.)
AZdJ, 1868, 1036-1037

[164] Die ungarische Rabbinerversammlung
I, 1868, No. 50

[165] Israel Hildesheimer, Die ungarische Rabbinerversammlung und
meine sowie meiner Gesinnungsgenossen Theilnahme zu derselben
I, 1868, 933-937

[166] Memorandum der 200 zu Ofen versammelten orthodoxen Rabbinen
an Se. Excellenz den Herrn Cultus-und Unterrichtsminister
Baron Eötvös
I, 1868, No. 53

פרק שני: הקונגרס

[167] שלמה סופר, ספר איגרות סופרים... מכתבי קודש... ממשפחת איגור
סופר... לקט ואסף... [תרפ"ח].
כתבי ר' אברהם שמואל בנימין סופר (בעל כתב סופר), סימן כ: תפילה אשר יסוד
ותיקן להתפלל בעת ישיבת הקאנגרעס של נבחרתי אחבי במדינתנו בשנת תרכ"ט לפ"ק.
על בעל כתב סופר והקונגרס עיין עוד: שלמה סופר, ספר חוט המשולש החדש,
דראהאביטש תרס"ח, דף פט-צב, והשווה עוד מס' 232.

[168] שמעון בכרך. עצת שלום; שיר הכבוד ביום התאסף אצילי ארץ הונגריה
ונבחריה רבני הקהלות ושלוחיהן מטעם המלך ושריו לועד הגדול קאנגרעס
בעיר המלוכה בודא פעסט ביום ב ו' לימי תנוכה א דרי"ח טבת תרכ"ט
לפ"ק מאת... פעסט, בחדש כסליו. תשועה ברוך יועץ וליועצי שלום שמחה
לפ"ק [תרכ"ט]. גרפס בהוצאות המחבר. מכסת הכסף העדף על הוצאות
הדפוס, תנתן חציה לחברת איור. לאנדעס לעהרער פערציין, ולחברת חברים
כל ישראל בעיר פעסט יע"א. 2°. 12 עמ', עברית וגרמנית, עמוד מול עמוד.
השער הלועזי:

Azas Sálôm, szózat az első magyar izraelita Congressus ünnepélyes

תשובת אטווש אל איגרת תודה ואימון שנשלחה על-ידי אסיפת באי-כות הקהילות
במחוז זמפלן, ב-22 23 באפריל 1868.

[154] Báró Eötvös a zsidó autonomiáról
MZsSz, II, 1885, 204

איגרת אל קהילת Gyöngyös בעניין האבטונומיה היהודית.

[155] [Joseph Ignaz] Dr. Coné, Baron Eötvös und der israel. Congress in
spe.
N, 1868, 347-348, 373-374

ה. אסיפות הרבנים בפרוס הקונגרס

[156] אונגארן

עברי אנכי, שנה ה, תרכ"ט, 87-89.
ידיעה מפרשבורג ובה נוסח מכתב החזר של ראשי שומרי הדת, הזמנה לאסיפת
הרבנים החרדים שנועדה ליו"ד בכסליו תרכ"ט. על הכתבה חתום: שמואל הכהן.

[157] קורימא

עברי אנכי, שנה ה, תרכ"ט, 108-109. חתום: א"בין צ"ב"י.

[158] קורימא

עברי אנכי, תרכ"ט, 131.
חתום: אבן צב"י. הכתבה דנה בעיקר באסיפת הרבנים.

[159] אסיפת הרבנים באונגארן

המגיד, 1868, 394-395.
על אסיפת הרבנים החרדים בבודפשט ביו"ד בכסליו תרכ"ט. כולל נוסח הצעת החלטה
של ר"ע הילדסהיימר, לפיה תכלית אסיפתם זו היא: לפנות דרך לשלום ואחדות בין
כל בעלי הכתות לאחינו ב"י. והשווה: עטרת שלום Gedenkbücher für Oberrabbiner
Salomon Kutna .. von Israel Nobel, Filehne (Posen), S. 8; חנניה יוט לי
ברוקין, ספר תולדות... אושי ש"ם (תולדות הרבנים מאיר ומנחם א"ש מאונגוואר), תש"ג.
על הרב שלמה קוטנא השווה עוד: (Pest), 524, N, 1868, 510 (Pest) וכן מס' 122
למעלה.

[160] Ungarn (Aus der Rabbinerversammlung in Ofen)
N, 1868, 591

על אסיפת הרבנים החרדים. חתום: Bezirksrabbiner H. Pollak.

[161] Pest

N, 1868, 591-593

חזר של אסיפת רבנים, מהם הנוטים לניאולוגים ומהם הנוטים לחרדים, אך מתנגדים

- [176] ע-ד הועד הגדול לאחב"י באונגארן
המגיד, שנה יב, 1868, 402-403; 1869, 2, 10, 50.
- [177] שמעון בכרך, מכתבים מאונגארן
[מכתב ז] המגיד, 1869, 59, 66; [מכתב ח] הוספה להמגיד, 1869, גל' 12, עמ' 1;
הוספה לגל' 13, עמ' 1.
- [178] G—d. Pest
N, 1868 621-623
שתי כתבות על פתיחת הקונגרס ושיבותיו הראשונות.
עיין עוד מס' 312 להלן.
- [179] Congress-Chronik
N, 1868, 601-602, 616-618; (Nachträge über die Eröffnung des Congresses;
Rede des Freiherrn von Eötvös) 1869, 16-19 42-46, 56-58, 67-69, 77-82, 103
(בכרך Neuzeit שהיה לפני חסרים הגליונות 1, 3 לשנת 1869, שגם בהם נדפסו המ"שכים של מאמר זה).
- [180] Die Eröffnung des ungarischen israel. Congresses
I, 1868 No. 52
- [181] Der israelitische Congress zu Pesth
I, 1868, No. 53; 1869, 9-13, 25-32, 45-48, 65-67, 81-84, 101-104, 117, 119
137-140, 161-163, 185-187, 201-203
- [182] Sal. Blum, Der ungarisch israelitische Congress
AZdJ, 1868, 1046-1049
- [183] Le Congrès Israélite de Pesth, d'après un organe non israélite
Archives Israélites, 1869, 44-46
בסוף רשום: (Corresp. du Nord-Est)
- [184] Adresse Présentée a l'Empereur d'Autriche. — — — le texte de
l'adresse, remise á S.M. l'Empereur d'Autriche par les députés
du Congrès Hongrois israélite
Archives Israélites, 1869, 151-153
אחר נוסח הנאום באה כתבה, חתומה: J. Rosenthal.
- [185] פעסט
עברי אנכי, שנה ה, תרכ"ט, 101.
על איגרת הברכה של הקונגרס אל המלך. חתום: והיה זה שלום.

- megnyításának alkalmával Pesten 1868 deczember 14. Irta Bacher
Simon
Friedensgruss an die Mitglieder des im Dezember 1868 eröffneten
ungarisch-israelitischen Kongresses von Simon Bacher
- [169] שמעון בכרך, שער שמעון; מבחר שירי ... הוציאו לאור ... בנו בנימין זאב
[באכר], וייען תרנ"ד.
"עצת שלום": חלק א, עמ' 75-80.
שירים לכבוד הקונגרס כתבו עוד: המשורר היהודי-האונגארי הידוע יוסף קיש: Kiss
D. Wallisch, (נדפס ב József, Kongresszus előestején);
Der neue Purim. על פי קאטאלוג, מס' 173-174.
- [170] Prov. Haus-und Geschäftsordnung, Pest 1868
תקנון עראי זה של הוהאל וסדרי הדיון של הקונגרס נערך ויצא על ידי המיניסטרוין
לדת ולהשכלה והוא כולל 97 סעיפים.
- [171] Kongresszus ideigl. ház-és ügyrendje, Buda 1868
נוסח אונגארי של מס' 170.
- [172] Az 1868-ik évi december 10-kére ő excellentiája Báró Eötvös Jozsef
.. által összehívott Izraelita Egyetemes Közgyűlés tagjainak Betű-
soros, úgy a városok, megyék, kerületek és székek szerinti Név
és Lakjegyzéke. 1869. 8°, 46 p.
רשימת שמותיהם ומקומותיהם של צירי הקונגרס.
- א. תיאורים כלליים של הקונגרס
- [173] Eine Reise nach Pest
N, 1868 602-604
- [174] Az 1868 december 10-ikére összehívott izraelita egyetemes gyűlés
naplója. Gyorsírói feljegyzések szerint. Hiteles kiadás. Pest 1869
הפרוטוקול הסטיווגראפי של ישיבות הקונגרס. בטופס שבבית הספרים הלאומי בירור
שלים חסר השער ורשמתי על-פי גרוסמאן, עמ' 101. דברי הנאומים הובאו כלשונם.
גרמנית או אונגארית. פאנינאציה מיוחדת לכל ישיבה.
- [175] Congress Zeitung
Unabhängige confessionelle Zeitschrift. Erscheint in zwanglosen
Nummern
15 דצמבר 1868-13 פברואר 1869, 19 גליונות. עיין קאטאלוג, עמ' 373, מס' 195.
השווה עוד: המגיד, שנה יב, 1868, עמ' 403, וכן מס' 205 להלן.
היתה לעיתון גם תוספת באונגארית.

[Emanuel] Eisler, Separatvotum, Pest 1869 [195]
אינו מקבל את הצעת הרוב ולא את הצעת המיעוט לתקנות הקהילות ומביא הצעה משלו. איילר, ציר גאלג' (Galgócs), היה מן הדוברים המובהקים של החרדים בקונגרס, חבר סיעתו של ר'ע הילדסהיימר.

Emanuel Eisler (Freistadt) [196]
N, 1869, 127-128
מכתב אל המערכת בקשר לכתבות שנושמו תחת מס' 187 למעלה.

Markus Hirsch, Entwurf Gemeinde-Organisationsstatut für die ungs. [197]
siebenbürg. Israeliten. Separatvotum, Pest 1869
על-פי I. Reich, Beth-El, III, 1, p. 50.
זו היתה הצעתם המשותפת של הרב הירש והרב שמואל כהן מפשט.

Die Friedensstümperei. Dem ungarisch-israelitischen Kongresse [198]
Gewidmet
N, 1869, 13-14, 37-39, 49-51
הפרק השני של המאמר נדפס בגל' מס' 3, שלא היה לפני.

Israel Hildesheimer, Ausführlicher Rechenschafts-Bericht der [199]
umstehend namhaft gemachten, zu einer Partei gegliederten 35 Mit-
glieder des ungarischen israelitischen Congresses. Herausgegeben
von dem Mitgliede derselben. Erster Theil, Prag 1869, 206 p. 8°
Verlag von Dr. I. Hildesheimer
חלק שני לא הופיע. בעמ' 2 הובאו שמות חברי הסיעה; בספר הרבה מובאות מפרו-
טוקול הקונגרס.

Adolf Jellinek, Ein Brief ... [200]
N, 1869, 39
איגרת אל פיליפ שיי בה מציע ילינק להקים בית-מדרש לרבנים בעל מגמה ליבראלית
אך כדי להניח דעתם של המבקשים לשמור על המצב הקיים, יותר לרבה של פרשבורג
ולעוד רב חרדי אחד להכשיר רבנים, אולם גם מהם תידרש השכלה כללית מסוימת.

Kongress-Epistel [201]
N, 1869, 55. עיין עוד עמ' 56, הערת-המערכת לכתבה זו.

Josef Popper, Replik [202]
N, 1869, 64-65. תשובה למס' הקודם.

Leopold Löw, Der jüdische Kongress in Ungarn, historisch beleuch- [203]
tet. Beitrag zur Rechts-, Religions- und Kulturgeschichte.
Von ... Pest 1871. XVI., 332 p. 8°

Analekten und Monatsbericht [186]
Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums, 1869, 95-96
על תשובת הקיסר למשלחת הקונגרס. ועי' עוד: גרוסמאן, עמ' 102.

Original Korrespondenzen. G—d. Pest [187]
N, 1869, 41-42, 63-64, 76-77, 101, 114-116
הכתבה בעמ' 77-76 חתומה: Th. Sz. M., אלה בעמ' 114-116 חתומות בראשי-
Th. Sz. M., A.H. : חיבות: G—d., A.Z., A.H.

Th. Sz. M., Eine Stimme aus dem Kongresse [188]
N, 1869, 46-47, 65-66
כתבה מאת כתב זה עיין עוד במדור Original Korrespondenz בעמ' 76-77.

Rundglossen zum ungs.-isr. Kongresse [189]
N, 1869, 61-63, 73-75

Photographien aus dem ungarisch israelitischen Congresse. Treu [190]
gezeichnet von Dr. Friedr. Liebig, (pseud.: Ignaz Friedlieber),
Wien 1869, 56 p. 8°
רשימות קצרות על אישי הקונגרס וההווי שלו. חיבור אחר מאת מחבר זה עיין מס'
55 למעלה.

ב. עבודת הקונגרס והפולמוס סביבו

Josef Popper, Bericht des ... als Referent, Pest 1869 [191]
פופר היה הרפרנט של ועדת הקונגרס לענייני אירגון הקהילות, שהיתה אחת משלוש
הוועדות (שתי הוועדות האחרות היו לענייני חינוך ולהכנת תקנות לבחירות לקונגרסים
הבאים).
להרכב הוועדות עיין גרוסמאן, עמ' 106-107.

Entwurf zu einen Fundamental-Statut für die jüdischen Glaubens- [192]
genossen Ungarns und Siebenbürgens
MZsSz, XIV, 1897, 182-190
הצעת המיעוט החרדי בקונגרס לתקנות אירגון הקהילות.

Elaborat der Minorität der Gemeindegemeinschaft, Pest 1869 [193]
על-פי קאטאלון, עמ' 373. מס' 183.

Sigm. Krauss, Motivenbericht ... zum Elaborat der Minorität, [194]
Pest 1869
שם, מס' 184.

Die Statuten und Beschlüsse des ungarisch-israelit. Congresses [210
I, 1869, 857-859

A magyar és erdélyhoni 1868-69-ik évi egyetemes gyűlésen alkotott [211
szabályzatok és határozatok
MZsSz, IX, 1892, 148-162
הנוסח האונגארי הרשמי של תקנות הקונגרס והחלטותיו.

Hajnóczy R. József, A magyar zsidók közjoga... Utmutató a ma- [212
gyarhoni Izraeliták felekezeti ügyeinek törvényes szervezetében,
Lőcse 1909

החוק הציבורי של יהודי אונגאריה – תקנות, הוראות ופקודות של הממשלה בענייני
מינהל וחינוך של היהודים. תקנות הקונגרס עם הערות: עמ' 78-112. תקנות
הקהילות החרדיות: עמ' 291-299.

Eisner Jenő, Az izraelita hitfelekezet és hitközségeket érintő tör- [213
vények és rendeletek gyűjteménye, Karcag 1925
אוסף החוקים והפקודות הנוגעים לעדה היהודית. תקנות הקונגרס: עמ' 169-222.
תקנות הקהילות החרדיות: עמ' 2-6.

פרק שלישי: אחר הקונגרס

א. המחלוקת בשנות תרכ"ט-תרל"א

קורימא באונגארן [214
המגיד, 1869, הוספה לגל' 21, עמ' 27-28. חתום: אבן צבי. על ריב הסיעות וכן על
משלחת הרבנים החרדים אל המלך.

פאביוס מיעזס, הגיוני הצופה על מעשי הדור באונגארן [215
המגיד, 1869, 190, 198-199. המאמר הראשון אינו חתום.

מונקאטש [216
עברי אנכי, שנה ה', תרכ"ט, 222-223. חתום: ג.פ. על קטטות בין חרדים לניאולוגים.

קורימא [217
עברי אנכי, שנה ה', תרכ"ט, 229-230. חתום: אבן צבי.

אבן צבי מקורימא, מכתבים ממדינת הגר העליונה [218
עברי אנכי, שנה ה', תרכ"ט, 306-307, 314-316, 321-323, 332-333, 338-339.

כולל תעודות והצעות של תכניות לתולדות שאלת האירגון העדתי היהודי באונגאריה
מ-1792 ואילך. עמדתו של לעף כלפי הקונגרס ותקנותיו היתה, כידוע, שלילית.
תקנות אלו אינן מניחות את דעתו הואיל והן פוגעות בחופש הדת. אף הוא מותח
ביקורת על השלטונות, שטיפלו בבעייה זו בצורה דיילטאנטית. בבית הספרים
הלאומי בירושלים נשמר הטופס האישי של המחבר (מעובד עמואל לעף) ובשוליו
רשומים תיקוני טעויות ומצורפות אליו איגרות בעניינים שנידונים בספר וכן קטעי
עיתונים שבהם באו דברי ביקורת.

— : Zur neueren Geschichte der Juden in Ungarn. Beitrag [204
zur allgemeinen Rechts-, Religions & Kulturgeschichte, Budapest
1874. Zweite Ausgabe. XVI, 332 p. 8°
מהדורה שנייה ללא שינויים של ממש.

Red. d. Neuzeit. Ehrenerklärung für die verehrliche "Kongress- [205
Zeitung" in Pest
N, 1869, 46
פולמוס חריף עם העיתון בשם זה, שנערך, כפי שנאמר כאן, על-ידי «Dr. Justus
oder Roth»

D. Oppenheim, Ein Wort an den in Pest tagenden isr. Kongress [206
N, 1869, 51-52

ג. תקנות הקונגרס

תקנות הנעשות משלוחי הקהילות באסיפת הועד הגדול "קאנגרעס" אשר [207
התאסף מטעם המלך ושריו בעיר המלוכה בודא-פעסט ביום י"ד לחדש
דעצעמבער א' דראש חדש טבת תרכ"ט לפ"ק ליסד וולסדר הנהגת קהילות
היהודים היושבים בארץ אונגארן ויעבענבורגען. התקנות האלה נעתקו אל
לשון עברית בפקודת ראשי הועד הגדול נ"י מאת שמעון בכרך. אפען בשנת
שלום בארץ לפ"ק [תרכ"ט]. נדפס על הוצאות הקונגרס. [2], 68, [91]
עמ' 4°.

Die sanktionirten Statuten und Beschlüsse des... Landes-Kongres- [208
ses der Israeliten in Ungarn und Siebenbürgen. Amtliche Ausgabe.
Pest 1869. 127 p. 8°.
גרמנית ואונגארית, עמוד מול עמוד.

Statuten und Beschlüsse des... Landes-Congresses der Israeliten in [209
Ungarn und Siebenbürgen (Autentische Übersetzung)
N, 1869, 224-225, 234-236, 251-252, 264-265, 297-298, 358, 430-432, 442-443,
455-456, 491, 504, 516, 538-540, 549-550, 565, 576-577
כרך ה Neuzeit שהיה לפני פגום ולא כל המשכים של פרסום זה נרשמו.

- Neutra [228]
AZdJ, 1871, 807-808
כולל נוסח של פקודה מאת סגן מושל המחוז (Vizegespan) בפרייטשטאדטל בדבר
סדרי התפילה בימים הנוראים, נוכח המריבות בין שתי הסיעות.
- Kaschau [229]
AZdJ, 1871, 808
על קטנות בין חרדים לניאולוגים והתערבות כוחות הצבא.
- Aus dem Tokajgebirge (Privatm.) [230]
AZdJ, 1871, 823. חתום: Oberlehrer J. J. Rosenmeyer.

ב. הפירוד, התהוות אירגון הקהילות החרדי

- [231] יעקב טענענבוים, ספר נהרי אפרסמן, מהדורא תנינא... [חידושים ותשובות],
מונקאטש תרע"א.
עיין בחלק התשובות, דף סג, סימן טו: "אמר נכד המחבר [הוא המביא לבית הדפוס]
מקום אתי להציג פה.... מה שמצאתי מכ"ק של אאז'ק הרב.... שרנא צבי טענענבוים...
האבדק' מ' טשאטה (Mezőcsát)..." על השתלשלות ענייני הקונגרס.
- [232] זוסמאן אליעזר סופר, מלאה קטרת... [דרשות והספדים], פרעסבורג
תרל"ב.
עיין: הספד על בעל כתב סופר בתרל"ב, דף כה, ובייחוד שם כו. לגבי השתתפותו
באסיפת הרבנים בפרוס הקונגרס; "דרוש לשבה'ג תרל" לפ"ק" (דף לח). והשווה מס'
167.
- [233] חיים סופר, מחנה חיים, חלק ב, מונקאטש תרל"ב.
על תקנות הקונגרס, ועוד, סימן ה.
- [234] גפתלי סופר, בני גפתלי, דרשות (עיין מס' 53 למעלה).
דרוש כ: "מה שדרשתי בפ' החדש פה ק"ב [קאדלבורג] שנת תרכ"ט כאשר שמענו
החוקי' שעשו הנבחרים לקאנגרעס בעיר פעסט".
- [235] גפתלי סופר, ספר בית אפרים בו יסופר מחסדי ה' אשר עשה לעמו היוצאים
ללחום מלחמות ה' והספדים, פרעסבורג תרל"ב.
עיין הספד על בעל כתב סופר, ובייחוד דף ג: בדבר השתתפותו בייסוד "שומרי הדת";
וכן דרוש ג: "מה שדרשתי בחג הסוכות שנת תר"ל לפ"ק לעורר קהל עם ה' לשמוע אל
עצת הנאונים והקדושים המזהירים מלקבל החוקי קאנגרעס אשר נעשה נגד רצון
הקדושים"; דרוש ד: "אשר דרשתי בש"פ ויקרא תר"ל לפ"ק דבריו תודה לה' ולשרי
המדינה כאשר נשמע בשורה טובה שהדת ניתן משרי המדינה היושבים בעיר פעסט
הנקרא לאנדטאג שהחוקי קאנגרעס הנעשו מכת המחזשים נגד רצון הקדושים והנאונים
יהיו מבוטלים לעם ה' המבקשים לילך ולהתנהג בעקבות אבותינו הקדושים" (המכוון

- "Fromme" Wühlereien in Ungarn [219]
N, 1869, 173-174
כולל כרוז מטעם החרדים בדבר פטיציה אל המלך, לבל יאשר תקנות הקונגרס.
- Original Korrespondenzen [220]
N, 1869, Pest, 186-187; Th. Sz. M., Aus dem nördlichen Ungarn, 209; G—d
Pest, 223, 247-248
עמ' 187-186: על התעמולה מצד החרדים נגד החלטות הקונגרס (מועתק מה-
(Izraelita Közlöny); עמ' 209: על ראיין החרדים אצל המלך; עמ' 247-248: על
פעולות הוועדה המתמדת של הקונגרס.
- Die antijüdische Nasereien der Hoch-und Wild-Orthodoxen in [221]
Oberungarn
N, 1869, 217-219
החלק השני של המאמר נושא כותרת: Die berüchtigte Osterpredigt des Munkacser
Rabbinen (הרב חיים סופר)
- Ungarisch-jüdische Wirren [222]
AZdJ, 1870, 261-265
מאמר מערכת; כולל גם כתבות על המחלוקת הפנימית.
- Was haben die jüngsten Vorgänge innerhalb der ungarischen Juden- [223]
heit zu bedeuten? Predigt gehalten am 1-ten Tage des Peszach-
Festes 5630 (16. April 1870) im Tempel der Pester israel. Religions-
Gemeinde von ... Dr. Samuel Kohn. Pest 1870. 11 p. 8°.
שמואל כהן, היסטוריון ורב בפשט. עיין עוד: גרינוואלד: לתולדות הריפורמציה ה-
דחית בגרמניה ובאונגאריא, עמ' 98, הערה 49.
- Die ungarische Israeliten [224]
AZdJ, 1870, 370-372. על מס' 223 למעלה.
- Pest [225]
AZdJ, 1871, 11
מועתק מהעיתון Pester Journal.
- Aus Ungarn (Privatmitth.) [226]
AZdJ, 1871, 397-398
- Von der Theiss (Privatm.) [227]
AZdJ, 1871, 739-741

- Rückblick auf den ungar.-israelitischen Congress [242
Jeschurun, 15, 5629-1868-9, 139-154
מועתק מבטאון שומרי הדת, Magyar Zsidó
- Journal-Stimmen über den ungar. israelitischen Landes Kongress [243
und die von demselben gefassten Beschlüsse und Statuten, Pest
1870, 35 p. 8°
- Pest [244
I, 1870, 352-354. פולמוס עם הניאולוגים.
- Sigmund Krausz, Die Aufgaben der gesetzestreuen Juden, Pest [245
1870
על-פי קאטאלוג, מס' 222.
- Die Constituirung der orthodoxen Israeliten-Gemeinden in [246
Ungarn
I, 1870, 605-606, 673-676, 841-842
בעמ' 605-606 נוסח קול קורא של "שומרי הדת" אל אסיפה שנועדה ליום 9 באוגוסט
1870; בעמ' 673-676 דין וחשבון על אסיפה זו.
- Pest (Privatmitth.) [247
AZdJ, 1870, 637-638
על חוות-הדעת של הרבנים (עיין מס' 240) ועל ההכנות לעריכת תקנות הקהילות
החרדיות.
- Pest (Privatmitth.) [248
AZdJ, 1870, 674. על אסיפת "שומרי הדת" (מס' 246).
- Pest (Privatmitth.) [249
AZdJ, 1870, 727-729. על האסיפה הנו' ותקנותיה (נוסח של חלק מהתקנות).
- Aus Ungarn (Privatmitth.) [250
AZdJ, 1870, 747-748
על האסיפה הנו'. כן הובאה איגרת המיניסטריין לדת ולהשכלה, המתירה לקיים אסיפה
זו (מעין "קונגרס" נגדי של החרדים).
- Szervező alapszabályzat Magyar és Erdélyország autonom hittör- [251
vényhü zsidó hitfelekezete számára
הנוסח הרשמי של תקנות אירגון הקהילות החרדי; מובא אצל Zeller (מס' 285).
עמ' 976-983.

- כאן להחלטת בית הנבחרים מיום 18 במארס 1870, לפיה אין לכפות חוקי הקונגרס,
והשווה מס' 296 להלן). ועיין עוד "מודעה רבה", דף ת, בסוף הספר.
- נפתלי זוסמן סופר, גבול בני נפתלי, [דרשות], מונקאטש תרל"ו. [236
עיין דרשות ג, יח, יט.
- משה שיק, שאלות ותשובות מהר"ם שיק ... על שרע אורח חיים ... סטמאר [237
תרס"ד.
(תשובה שט: "אעתיק כאן עניני הקאנגרעס הידוע, תשובה ארוכה הכוללת ניתוח
תקנות הקונגרס. על המהר"ם שיק ופעולתו בקשר לקונגרס עיין חיבורי גרינוואלד
שצוינו למעלה וכן: הקדמת משה מרדכי פאללאק לדרשות המהר"ם שיק, קלוי
תרצ"ז; שמעון ריינהרץ, ר' משה שיק, קרפטורס (אנציקלופדיה של גלויות, כרך
שביעי), תשי"ט.
- משה שיק, שאלות ותשובות מהר"ם שיק, למברג תרמ"ד. [238
תשובות חושן משפט, סימן ב [מיום כה בסיון תרל"ב, אל הרב אהרן דוד דייטש,
אב"ד דיארמאט (Balassagyarmat).
- Verwahrung der am Schulchan-Aruch festhaltenden Partei des [239
isr. Congresses. Eingereicht an Se. Exzellenz den Herrn Kultus-
minister am 16 Feber 1869. Pest 1869. 15 p. 8°
"Wir .. legen feierlichst Verwahrung ein, gegen .. aus diesem neologen
Rumpf-Kongresse hervorgehende Beschlüsse, Bestimmungen und Statuten"
S. 14. תוכיר סיעת "שומרי הדת" אל מיניסטר הדת וההשכלה אחר פרישתם מהקונגרס.
שמות חברי הסיעה באו בסוף החוברת.
- Rabbinische Gutachten über die Statuten des ung.-isr. Kon- [240
gresses. Herausgegeb envom Schomre Hadath-Verein. Pest 1869.
32 p. 8°
וכן כותב ר' חיים סופר, מחנה חיים, חלק ב, סימן ה: "זכבר שלחנו חקי הקאנגרעס
לכל רבני איירופא הגדולים... ועוד הרבה גדולים וגאוני הזמן נתנו עדותם, כי חקי
הקאנגרעס מתנגדים הנמו לתורתנו הקדושה וכעת עדות הגאונים מונחים לפני אדונינו
הקיר"ה. כל הרבנים ששאלו בדבר התקנות הם מאירופה המערבית, מלבד הרב דוב
בר מיזלס מווארשא; ביניהם הרב הראשי אדלר בלונדון והרב הראשי איזידור מצרפת.
זה האחרון חזר בו אחרי כן וטען כי השתמשו במכתבו שלא כהוגן. עיין: AZdJ, 1871,
עמ' 110-111, וכן מס' 241, 266 להלן.
- Aus Oberungarn [241
I, 1870, 163-165
על מכתבו של הרב הראשי איזידור (עיין המספר הקודם) וכן מס' 266 להלן.

- Von Nah und Fern [262]
ידעה כבמספר הקודם. N, 1869, 427
- Marcus Hirsch, Autonomie und Centralisation, Pest 1868 [263]
על-פי ליפפא, אסף המוכיר, וויצן תרמ"א, עמ' 180, ועיין שם על הירש, וכן קאטאלוג, מס' 157.
- Die Bedeutung der Schomre-Hadath in Ungarn [264]
N, 1869, 519-521.
- Pest (Privatmitth.) [265]
AZdJ, 1870, 418
בדבר הפנייה מצד הניאולוגים אל רבנים בארצות חוץ. עיין מס' 266.
- Gutachten ausländischer Rabbinen über die sanctionirten Statuten und Beschlüsse des Landes-Congresses der Israeliten in Ungarn und Siebenbürgen, Pest 1870, 51 p. 8° [266]
השאלות שהנשאלים נתבקשו לענות עליהן הן:
1. Ob diese Statuten religionsgefährliche Lehren enthalten und in die Vorschriften der Religion und der religiösen Tradition einen Eingriff thun? 2. Ob Diejenigen, die sich auf Grundlage dieser Statuten constituirt haben oder sich constituiren werden, mit Recht als dem Verbands des bestehenden Judenthums ausgetreten, als eine neue Secte zu betrachten sind?
משאל זה בא כתשובה על המשאל הדומה של הרבנים החרדים (עיין מס' 240 למעלה). הכרך כולל: 1. איגרת מאת הרב הראשי איזידור, בה מסביר עניין איגרתו ל-שומרי הדת (עיין מס' 240-241); 2. איגרות מאת 33 רבנים (רובם מגרמניה ויתרם מארצות מרכז אירופה ומערבה). השווה: AZdJ, 1870, עמ' 785-787, וכן להלן מס' 267.
- Das Gutachten über die ungarisch-israelitischen Congress-Statuten [267]
AZdJ, 1870, 434-436
חוות-דעתו של לודוויג פיליפסון, בדבר תקנות הקונגרס. נדפס במס' הקודם, עמ' 17-15.
- Pest [268]
I, 1870, 465. על המשאל הנוי.
- Pest (Privatmitth.) [269]
AZdJ, 1870, 110-111
על ישיבת הוועדה המתמדת של הקונגרס וכן בעניין תשובת הרב איזידור (תשובה זו נדפסה גם בעיתון Pester Lloyd מיום 21.1.1870).

- Das Organisationsstatut für die autonome jüd.-orth. Religionsgenossenschaft Ungarns und Siebenbürgen [252]
I, 1870, 689-692
- Pest [253]
AZdJ, 1870, 1004-1005
בדבר פרסום התקנות הנוי, מאושרות על-ידי המלך, בעיתון הרשמי, וכן דברי פרשנות של המערכת והעתקת מאמר מהעיתון הווינאי Neue Freie Presse.
- Aus dem Tokajergebirge (Privatm.) [254]
Oberlehrer J. Rosenmeyer: AZdJ, 1871, 218-219
- Die Pressorgane der ungarischer Orthodoxie [255]
I, 1871, 363-364. מאמר מערכת.
- Das traditionelle Judenthum. Organ der autonomen jüd.-orth. Religions genossenschaft Ungarns und Siebenbürgens [256]
שבועון, התחיל מופיע בשליש האחרון של שנת 1870.
- שבת אחים [257]
נוסד ב-1870, גרמנית באותיות עבריות.
בגליונות העיתון Das traditionelle Judenthum מסוף 1870 וראשית 1871 הופיעו מודעות הקוראות לחתום על עיתון בשם זה, שנועד להיות שבועון.
- Die jüdische Orthodoxie in Ungarn [258]
I, 1871, 923-925
כולל נוסח פקודת מיניסטר הדת וההשכלה מיום 15 נובמבר 1871 (עיין מס' 303).
ג. הפירוד, התהוות אירגון הקהילות הניאולוגי
- Nach dem ungarischen Kongresse — vor der deutschen Synodalversammlung [259]
N, 1869, 109-111
- פעסט [260]
המגיד, שנה יג, 1869, הוספה לגל' 33, 51. חתום: והיה זה שלום. בדבר ביצוע תקנות הקונגרס.
- פעסט [261]
המגיד, שנה יג, 1869, 274.
בדבר פרסום תקנות הקונגרס בעיתון הרשמי.

קהילת פשט מאפריל 1867; 2-64. איגרותיהן של 63 קהילות, בתשובה על החורר אל הקהילות (נוסח חוזר זה עיין מס' II, 7, למעלה); 65. גילוי-דעת נגד התוכיר; 66. תוכיר 120 קהילות חרדיות אל אטווש (תשובה על תוכיר זה, עיין מס' 17-18); 67. פטיציה של סיעת המיעוט באסיפת-הנכבדים; 68-71. נתונים סטטיסטיים על כמה קהילות בקשר לייצוגן בקונגרס; 72. תוכיר "שומרי הדת" אל אטווש מיום 2.7.1868. השוהה עוד: AZdJ, 1871, עמ' 90 (ידיעה מפשט).

Pest [279]
AZdJ, 1871, 237-238. על הקודם (מועתק מ-Pester Lloyd).

Dr. Hirschler Ignác utolsó előterjesztése dr. Pauler Tivadar vallás [280]
és közoktatásügyi miniszterhez
MZsSz, VIII, 1891, 771-777

פנייתו האחרונה של איגנאץ הירשלר אל המיניסטר פאולר ובה תביעה, שכל עוד לא יוחלט בדבר תקנת הקונגרס, אין להכיר אלא בעדה יהודית אחת.

ד. ליאופולד לעף ומתנגדיו

Leopold Löw, Jüdische Dogmen. Offenes Sendschreiben an .. [281]
Ignác Hirschler Eigenthümer des "Izraelita Közlöny". Pest 1871.
VIII, 40 p. 8° (Gesammelte Schriften, I, 1889, 133-136)

הנוסח שב"כתבים מקובצים" אינו זהה עם הנוסח הראשון. ב"כתבים" הושמטה ההקדמה וכן נכנסו תיקונים ושינויים בטכסט, בוודאי על-ידי עורך הכתבים, עמנואל לעף. שינויים אלה רשומים בשולי הטופס שבבית-הספרים הלאומי מעובון לעף.
עיין עוד: Literarischer Wochenbericht: AZdJ, 1871, 130.

Leopold Löw, Das neueste Stadium der ungarisch-jüdischen Orga- [282]
nisationsfrage. Offenes Sendschreiben an .. Ignatz Hirschler, Präses
der Kongresskommission, Pest 1871. 80 p. 8°
MGWJ, 20, 1871, 479-480, 515-520; Literarischer Wochenbericht: AZdJ, 1871, 839

David Nieto redivivus (pseud.), Beleuchtung der Dogmentheorie. [283]
Leopold Löws offenes Sendschreiben an .. L. Aigner, Verleger
der "jüdischen Dogmen", Leipzig 1871, 40 p.
MGWJ, 20, 1871, 478-480, 515-519; Literarischer Wochenbericht, AZdJ, 1871, 594-595

Abraham Hochmuth, Leopold Löw als Theologe, Historiker und [284]
Publizist, gewürdigt von .. Leipzig 1871, XII, 248 p. 8°
כולל ביקורת מפורטת על מס' 283. והשווה: Literarisches Wochenbericht
AZdJ, 1871, 519-520

Pest (Privatmitth.) [270]
AZdJ, 1871, 298
שתי כתבות על ישיבת נשיאי מחוזות הקהילות הניאולוגיות.

Die ungarische Zustände [271]
S.....r. AZdJ, 1870, 392-395. התום:
כולל פרוטוקול של דיונים בישיבת הנהלת הקהילה בפשט והחלטה שנתקבלה בדבר החלטת בית-הנבחרים מ-18.3.1870.

Pest [272]
I, 1870, 358. על הישיבה הנוי.

Pest [273]
AZdJ, 1870, 1002-1004
נוסח של פטיציה אל הפארלאמנט מאת 201 קהילות, 81 מוסדות צדקה וחסד 56321 יהודים, הוגשה על-ידי מוריץ ווארמאן, נגד פטיציה של "שומרי הדת".

Ignaz Reich, Beth-El. Ehrentempel verdienter ungarischer Israeli- [274]
ten. III. Band I. Heft. Budapest n.d.
בביוגרפיה של מוריץ ווארמאן הובא נוסח נאומו בבית הנבחרים בוויכוח על ענייני הקונגרס והאירגון היהודי ביום 17.2.1870 (עמ' 8-16).

Pest [275]
AZdJ, 1870, 356
על "מלחמת הפטיציות" בין ועדת הקונגרס לבין "שומרי הדת". כן מובא קטע מכרוז שיצא בפשט בדבר הקמת קהילה חרדית בעיר זו.

Pest (Privatmitth.) [276]
AZdJ, 1870, 517

Alt-Ofen (Privatmitth.) [277]
AZdJ, 1870, 806-807
פולמוס עם שמעון סאנטו, עורך Neuzzeit, שהוציא "קריאה אל יהודי אונגאריה" לשלום בין הסיעות.

A magyar országgyűlés .. Képviselőházához intézett Emlékirata [278]
az izraelita egyetemes gyűlés bizottságának az .. Izraelita Con-
gressus által hozott határozatok tárgyában, Pest 1870. 48, 43 p. 8°
תוכיר הוועדה המתמדת של הקונגרס בדצמבר 1870 אל בית-הנבחרים המכוון נגד תוכיר "שומרי הדת" והחלטה מיום 18.3.1870. לתוכיר נוספו 77 נספחים: 1. תוכיר

sind während sie als Statuten . . für die Cultusgemeinden und deren Mitglieder
in dieser Eigenschaft, verpflichtend sind

- [288] Von der Donau (Privatmitth.) AZdJ, 1870, 170-172. בענין הגירון במס' 287.
- [289] Tóth Lőrinc, Emlékbeszéd Tanárky Gedeon . . felett. Budapest (המגיד, שנה יג, 1869, 298. בדבר מורת רוח מאטווש על המיכח בניאולונים.)
[291] Der Ungarisch'israel. Congress vor dem Forum des Reichstages I, 1870, 155-157
על הדיון בבית-הנבחרים בפברואר 1870.
[292] Pesth I, 1870, 241-243
נוסח חוות-דעת וועדת הפטיציות של בית הנבחרים בדבר הפטיציה של 305 קהילות חרדיות.
[293] Pest AZdJ, 1870, 252 על דיוני בית-הנבחרים במארכ 1870.
[294] Pest AZdJ, 1870, 229
יריעה בדבר הצעת-חוק שהובאה על-ידי אטווש לוועידת מפלגת הממשלה בדבר חופש הדת; מדובר בה בין השאר על ההתארגנות העדתית.
[295] Pest (Privatmitth.) AZdJ, 1870, 291-292
מתייחס ליריעה הכלולה במספר הקודם.
[296] Pest AZdJ, 1870, 335-336
נוסח חזר המיניסטר לדת ולהשכלה מיום 2.4.1870 (בעקבות החלטת בית הנבחרים מיום 18.3.1870) להימנע מכפייה בהפעלת תקנות הקונגרס.

ה. הממשלה, בית הנבחרים והפירוד בציבור היהודי

- [285] Zeller Árpád, A magyar egyházpolitika 1847-1894. Országgyűlési naplók és irományok . . és egyéb hiteles kuttök alapján írta . . I. 1847-1872, Budapest 1894
המדיניות האונגארית ביחס לעדות הדתיות, קובץ תעודות ומקורות של הפארלאמנט. כולל בין השאר:
א. נאום הפתיחה של הקונגרס על-ידי אטווש, עמ' 949-963 (לנאום זה עיין: Jánosí Engel Robert, Eötvös József és a magyar zsidóság emancipációja. IMIT Évkönyv, 1914, 23-25)
ב. הצעת תקנות לבחירות לקונגרסים הבאים - עמ' 963-974 (הצעה זו עובדה על-ידי אחת מוועדות הקונגרס ובאה כאן בגרמנית: Entwurf eines Wahlstatutes für die Landeskongresse der israelitischen Bevölkerung Ungarns und Siebenbürgens)
ג. דברי הנאומים בוויכוח על תקציב המיניסטרוין לדת ולהשכלה בפברואר 1870, שבו נענו רבים בענייני הקונגרס והפולמוס בציבור היהודי, עמ' 609-778 (עיין על ויכוח זה מס' 291 ולנאומו של ווארמאן מס' 274).
ד. הדיון במארכ 1870 בתוות-דעת של וועדת הפטיציות של בית-הנבחרים בדבר תזכירן של 152 קהילות חרדיות נגד ביצוע החלטות הקונגרס בדרך של כפייה, עמ' 935-936 (השווה לעניין זה מס' 293).
ה. הדיון בבית-הנבחרים במארכ 1871 בשלוש פטיציות: א. מטעם הוועדה המתמדת של הקונגרס (מס' 278 למעלה); ב. מטעם וועדה של החרדים המבקשת לדחות את-ביעה הכלולה בתזכיר זה; ג. תזכיר אחר של החרדים הכולל הערות על מס' 278. עמ' 937-938. נוסח התזכירים אינו ניתן כאן. לפי הנוהג הפארלאמנטארי מתפרסמים מסמכים מעין אלה בתעודות בית הנבחרים - Képviselőházi Irományok ויש לבדוק שם.
ו. פקודת מיניסטר הדת וההשכלה מיום 15.11.1871 (והשווה מס' 303).
ז. תקנות אירגון הקהילות החרדי (מס' 251, 252 למעלה).
- [286] Von Nah und Fern. Pest N, 1869, 259
כולל איגרת של אטווש מיום 21.5.1869 אל איגאץ הירשלה.
- [287] Drei Cultusminister AZdJ, 1870, 3-6
על פעולותיהם של שלושת המיניסטרים לדת ולהשכלה באונגאריה, באוסטריה וב-פרוסיה. על אטווש עיין עמ' 4-5 ושם גם נוסח של פקודה שלו אל רשויות המחווה בדבר העמדה כלפי התנגדות שזיתה בכמה מקומות לתקנות הקונגרס. בין השאר נאמר: Die Congresstatuten unterschieden sich von den Staatsgesetzen nur insofern, indem sie für die Landesbürger anderer Confessionen nicht bindend

- חוספה
- [304] תזכיר קהילת פשט, אפריל 1867.
Magyar Izraelita 1867, no. 3 (18.4)
שם הובא גם מכתב-חוזר ששלחה הקהילה אל הקהילות שבמדינה.
- [305] "אסיפת הנכבדים"
Magyar Izraelita 1868, no. 8 (21.2)
- [306] The Hungarian Jewish Congress
Jewis Chronicle, 27.3.1868, p. 2
על פתיחת אסיפת הנכבדים וגאומי של אשוש, שהועתק מה Archives Israelites.
- [307] קול עדת בני ישראל G. Bergel, Eine Stimme aus einer Gemeinde
Israels, Pest 1868. 7. p.
- [308] Heinrich Deutsch, Abwehr gegen Verleumdung und Denunziation.
von...Direktor der k. isr. Praparandie in Pest, Pest 1868. 15p.
- [309] Emanuel Elsass, Das Rabbiner-Seminar. Denkschrift eines
Unbefangenen an den bevorstehenden Congress jüdischer
Abgeordneter, Ofen 1868. 15 p.
- [310] Veszprém
A veszprém-kerületi kongresszusi képviselő választásról 1868
évi november hó 18. -an felvett jegyzőkönyv
Kun Lajos: A veszprémi zsidóság multja és jelene, 1932, 180-181
הפרוטוקול של בחירת הצייר מטעם המחוז. לבחירת עמזו ליאו פישר מטעם החרדים
והרב א' הוכמוט מטעם הניאולוגים, שנבחר ברוב גדול.
- [311] Wahlstatuten des am 10 Dezember 1868 in Pest abzuhaltenden
israelitischen Congresses, Pest 1868. 14 p.
- [312] J. Loewe, Opening of the Jewish Congress in Pesth
Jewish Chronicle, 25.12.1868, p. 8
- [313] Leo Fischer, The Hungarian Jewish Movement
Jewish Chronicle, 4.12.1868
מכתב אל המערכת.

- Pest [297] I, 1870, 317. החוזר הנו' במספר 296.
- [298] Pest (Privatmitth.)
AZdJ, 1871, 237
על תכניתו של המיניסטר החדש לדת ולהשכלה, תיאודור פאולר, ועל השקפותיו בענייני
האירגון העדתי, וכן על ראיון רבנים חרדים מאונגאריה אצל המלך נגד הקמת בית
מדרש לרבנים.
- [299] Pest
AZdJ, 1871, 298-299
חוות-דעת וועדת הפטיציות של בית הנבחרים בדבר תזכיר וועדת הקונגרס (מס' 278
למעלה) והפטיציות הנגדיות של החרדים.
- [300] Pest (Privatmitth.)
AZdJ. 1871, 437-438
כולל איגרת המיניסטר פאולר מיום 26.4.1871 בדבר הקמת הלשכה הארצית המר-
כזית של אירגון הקהילות הניאולוגי.
- [301] Pest
AZdJ, 1871, 459-460
הוראה מאת המנהל הכללי של המיניסטריון, גדעון טנארקי, בדבר ענייני החינוך הי-
הודי, בהתאם לתקנות הקונגרס.
- [302] Pest (Privatmitth.)
AZdJ, 1871, 498-499
על ענייני החינוך היהודי, שאלות האירגון ועמדת השלטונות.
- [303] A vallás és közoktatási m. kir. miniszternek 1871. év november
15-én 26915-sz. a. az összes törvényhatóságokhoz intézett rendelete
az izraelita hitügy szervezése tárgyában.
פקודת המיניסטר פאולר אל הרשויות בדבר אירגון העדה היהודית. לפיה הרשות
נתונה לחרדים להתארן בקהילות נפרדות. באיגרת אל הלשכה המרכזית של הניאולוג-
ים כותב פאולר, כי "מצא לנכון להוציא פקודה זו מתוך אמונה בטוחה, כי בעקבותיה
ייפסקו הסכסוכים בין הצד העומד על בסיס תקנות הקונגרס לבין הצד האורתודוכסי."
הובא ב-13 Emlékirata, Budapest 1906... Emlékirata, Budapest 1906, 13-
(תזכיר נשיאי מחוזות הקהילות אל המיניסטר ב 1906). והשווה מס' 258.

מפתח השמות

אבן צבי 16, 24, 104, 105, 157, 158, 214,	הכהן, פנחס יעקב 52, 54
217, 218	הכהן, שמואל 156
אדלר, נתן מרכוס 240	הלר, ברנרד 289
אופנהיים, ד. 206	וואליש, ד. 169
אטווש (Eölvös) יוסף 31, 36, 39, 45, 46,	ווארמאן, מוריץ 273, 274, 285
63, 151, 153, 154, 166, 172, 179,	ויגרטן, שמואל הכהן 95
278, 285, 286, 287, 289, 290, 294,	ווינער, יהודה דוד 52
306	וונציאנר, לאיוש 31, 57, 127
איגנאץ, יוסף 155	זומר, ליאופולד 50
איזידור, לאזאר 240, 241, 266, 269	זידלר, הרמן 102, 103
אייגנר (Aigner), ל. 283	טוט (Tóth), לורנץ 289
איילר, עמנואל 195, 196	טנארקי, גדעון 289, 301
איינור, ינו 213	טנצר, פאל 67
אלוס, עמנואל 309	טענענבוים, יעקב 231
אליאב, מ. 25, 96, 98	טענענבוים, שרגא צבי 231
אנדראשי, דיולה (Andrássy Gyula)	טרעביטש, מאיר 95
150	
א"ש, מאיר 159	יאנושראגל, רוברט 285
א"ש, מנחם 21, 159	יוסטוס, ד"ר 205
	ילינק, אדולף 200
באכר, בנימין זאב 95, 169	כהן, שלום 32
בכרך, שמעון 95, 168, 169, 177, 207	כהן, שמואל 161, 162, 197, 223
בלום סאל, 38, 182	
בן-מנחם, נפתלי 52, 54	לדרר, בלה 150
ברגל, ג. 307	
ברוין, חנניה יו"ט ליפא 159	לוי (Loewe), י. 312
בריל, שמואל ליב 161, 162	לוי (Löwy), מרנץ 8
	לוקיניץ (Lukinich), אימרה 151
	ליאו די מודינה
	(Leo da Modena Redivivus, pseud.)
	74, 73
	עיין עוד: לעף, ליאופולד
	ליביג, ד"ר. עיין: פרידליבר, יצחק
	ליעבערמאן, נתן 54, 55
	ליספא, ח"ד 263
	ליפשיץ, הרמן 11, 12
	למברג, היינריך 115
	לעו, ירמיה 21
	לעף, ליאופולד 10, 12, 18, 31, 71, 73, 151,
	203, 204, 281, 282, 283, 284
	לעף, עמנואל 203, 281
דויטש, הנריק 67, 308	
דייטש, אהרן דוד 238	
דייטש, מנחם 45, 97	
האינצי (Hajnóczy), ר. יוסף 212	
הוכמט, אברהם 71, 284, 310	
הילדסהיימר, עזריאל 10, 12, 45, 96, 97,	
98, 99, 159, 165, 199	
הירש, מרדכי מרכוס 100, 101, 162, 164,	
197, 263	
הירש, איגנאץ 31, 67, 69, 96, 280, 281,	
282, 286	

מייזל, בנימין זאב 1	פרקש, אלברט 25
מייזלס, דום בר 240	
מיללער, שמואל 106	צובנר, יצחק דוד 95
מיעזעס, פאביוס 215	צלר (Zeller), ארפאד 251, 285
נובל, ישראל 159	קאטצבורג, דוד צבי 23
ניטו, דוד	קיטנא, שלמה 45, 62, 122, 159
(David Nieto Redivivus, Pseud.)	קון (Kun), לאיוש 310
283	קירכהים, רפאל 10
	קיש, יוסף 169
סאנטו, שמעון 61, 75, 277	קליין, שלום 59
סופר, אברהם שמואל בנימין 21, 167, 232,	קליין, שמואל 96, 97, 98
235	קרויס, שמשון (זיגמונד) 25, 56, 59, 72,
סופר, זוסמן אליעזר 232	245, 194
סופר, חיים 233, 240	
סופר, נפתלי 53, 234, 236	רוזנטל, י. 184
סופר, שלמה 167	רוזנמייר, י. י. 14, 145, 230, 254
	רייו, מאיר 1, 33, 34
פאולר, תיאודור 280, 298, 300, 303	רייד, איגנאץ 56, 57, 58, 197, 274
פאלאק, משה מרדכי 237	ריינהרץ, שמעון 237
פילק, מיקשה 103	
פולק, ה. 160	שאג, י. אברהם 95
פופר, יוסף 124, 191, 202	שטיינדהארט, יעקב 114
פיליפסון, לודוויג 267	שיי (Schey), פיליפ 200
פישר, ליאו 30, 39, 310, 313	שייבר, אלכסנדר 25, 67
פניושי (Fenyvessy), אדולף 67	שילר, פרידריך 127
פרידליבר, אלברט 55	שיק, משה 237, 238
פרידליבר יצחק (איגנאץ) 55, 190	שיק, שלמה צבי 56